

V L A A M S P A R L E M E N T

Zitting 2008-2009

21 januari 2009

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

**– van de heren Rudi Daems en Eloi Glorieux, de dames Mieke Vogels en Vera Dua
en de heren Jos Stassen en Jef Tavernier –**

betreffende de opmaak van een Groene New Deal voor Vlaanderen

INHOUD

	Blz.
Toelichting	4
1. Inleiding.....	4
2. Het model van een Groene New Deal: internationale steun	4
2.1. De Verenigde Naties.....	4
2.2. De Verenigde Staten.....	5
2.3. Europese Commissie.....	5
2.4. Frankrijk	6
2.5. Duitsland.....	6
2.6. Nederland.....	6
2.7. Engeland.....	7
2.8. Australië en Nieuw-Zeeland.....	7
2.9. Japan	7
3. Het model van een Groene New Deal: steun in België?.....	7
3.1. Enkele lichtgroene tinten in het federale economische herstelplan	7
3.2. Een herstelplan voor Wallonië met groene keuzes.....	8
3.3. Vlaams herstelprogramma: klassieke maatregelen met beperkte groene invulling	8
3.4. Vlaanderen in Actie: ecologische keuzes blijven beperkt	8
4. Een Groene New Deal voor Vlaanderen: hoofdlijnen	9
4.1. Groene energie	9
4.1.1. Inzetten op energie-efficiëntie	10
4.1.2. Schone energie zorgt voor nieuwe jobs.....	10
4.1.3. Zon	11
4.1.4. Wind	11
4.1.5. De bouw van een slim stroomnet	11
4.2. Groene jobs in de bouw	12
4.2.1. Groene sociale huisvesting	13
4.2.2. Groene openbare gebouwen.....	13
4.2.3. Sociale klimaatwijken	13
4.3. Ecologisch mobiel.....	14
4.3.1. Duurzame logistiek	14
4.3.2. Autoluwe centra, grote voetgangersgebieden, fietsstraten	14
4.3.3. Vlaanderen op het spoor	14
4.3.4. Rijden op groene stroom.....	15
4.3.5. Waterstof	15
4.3.6. Ecoboni voor milieuvriendelijke wagens	15

4.4. Groene Industrie: ‘Cradle to Cradle’	16
4.4.1. Industriële ecologie	16
4.4.2. Groene jobs in de recyclage-industrie	16
4.4.3. Steun voor groene doorbraakinnovatie – Cleantech	17
4.4.4. Vlaamse actieplannen voor groene chemie, witte biotechnologie en groene nanotechnologie	18
4.5. Ecologische landbouw	20
4.5.1. Naar een klimaatvriendelijke CO ₂ -neutrale landbouw	20
4.5.2. Minder voedselkilometers – voorrang voor streekproducten	20
4.5.3. Voor een vermindering van de veebezetting – Minder Vlees = Minder CO ₂	20
4.5.4. Minder schadelijke pesticiden – 20% biologische landbouw tegen 2020	21
4.5.5. Landbouw wordt ‘milieubouw’ – beheersovereenkomsten als vergoeding voor milieudiensten	21
4.6. Herstelplan voor open ruimte, natuur, water, bodem	22
4.6.1. Herstel van open ruimte en natuur	22
4.6.2. Bosuitbreiding	23
4.6.3. Bodembescherming	23
4.6.4. Integraal waterbeleid	24
4.6.5. Investerings in rioleringen en zuivering versnellen	24
4.6.6. Investeren in adaptatie: Vlaanderen beschermen tegen de klimaatverandering	25
Voetnoten	29
Voorstel van resolutie	33
Bijlage 1: Investerings in wegen: de belangrijkste bezorgdheid van de Vlaamse Regering	35
Bijlage 2: Investerings in openbaar vervoer is vooral aankondigingsbeleid	39
Bijlage 3: Fotovoltaïsche cellen, windmolens en thermische zonne-energie	43
Bijlage 4: Werkgelegenheid hernieuwbare energie	49

TOELICHTING

DAMES EN HEREN,

1. Inleiding

We staan voor een drievoudige mondiale crisis. Ook in Vlaanderen ontsnappen we er niet aan. De belangrijkste crisis is de klimaatcrisis: de opwarming van de aarde dreigt uit de hand te lopen. Als we geen drastische maatregelen nemen in de komende tien jaar, lopen we het gevaar om ‘the point of no return’ te bereiken. Opwarming is de grootste milieubedreiging voor de planeet. Orkanen, overstromingen, voedselschaarste, hittegolven, droogte, modderstromen eisen nu al een dodelijke tol. Ook de biodiversiteit staat wereldwijd onder druk.

De tweede crisis waar we aan denken, is de sociale crisis. De voedselprijzen zijn fors gestegen. Eén miljard mensen wordt met de hongerdood bedreigd. De prijs van energie en grondstoffen is aan grote schommelingen onderhevig. Ook de armoede in eigen land groeit. De toenemende schaarste aan olie en grondstoffen dreigt bij een ongewijzigd beleid deze sociale crisis op de spits te drijven.

En dan is er ook de financieel-economische crisis: de bankwereld stort in elkaar, beurzen imploderen, het wantrouwen op de financiële markten zorgt voor een enorme kredietschaarste, en die financiële malaise brengt de reële economie schade toe. Bedrijven moeten sluiten, werknemers staan op straat, het consumentenvertrouwen staat op een historisch dieptepunt. De wereldeconomie kijkt tegen een recessie aan, volgens het IMF (International Monetary Fund).

Een echte oplossing is maar mogelijk als we de drie uitdagingen tegelijk aanpakken. Het ergste wat we nu kunnen doen, is de klimaatcrisis en de sociale crisis vergeten en enkel nog bezig zijn met de financieel-economische crisis. Een echte oplossing zal erin bestaan om de klimaatuitdagingen en de sociale uit-

dagingen op zo een manier aan te pakken, dat ook de financieel-economische crisis er door verholpen wordt. Door nu te investeren in een ecologische economie kunnen we werken aan het herstel van onze planeet. Door investeringen gericht op de lange termijn, kunnen we wereldwijd miljoenen groene jobs creëren en de economie weer vlot trekken. Dat kunnen we alleen maar als we erin slagen het nodige kapitaal uit de virtuele ‘casino-economie’ te halen, en te richten op investeringen in de reële en duurzame economie.

Daarom pleiten de indieners van deze resolutie voor een DEAL met de samenleving. We willen een nieuw maatschappelijk pact, een overeenkomst met zoveel mogelijk partners: werkgevers en vakbonden, milieu- en consumentenbewegingen en het hele middenveld en alle overheden in ons land. We willen de overgang maken van een onduurzaam economisch groeimodel naar een ecologische economie. We willen een systematische aanpak van de armoede en een structurele hervorming van de financiële sector, we willen sociale rechtvaardigheid en respect voor de grenzen van de draagkracht van onze planeet centraal plaatsen.

We willen een New Deal: niet voortsukkelen op platgetreden paden, maar een grote sprong voorwaarts en kiezen voor diepgaande verandering. We willen een maatschappelijk project dat mensen begeistert en weer hoop geeft. Vandaar ook de vergelijking met de New Deal van de Amerikaanse president Franklin Roosevelt in de jaren 30 van vorige eeuw.

We willen een Groene New Deal. De aanpak van het klimaatprobleem en de overgang naar een ecologische economie maken de kern uit van de Deal. Dat betekent dat we voor het economische herstel kiezen voor duurzame projecten die de wereld van morgen bouwen. Er is behoefte aan een groene revolutie (Thomas Friedman¹) of een duurzaamheidsrevolutie (Geert Noels²). De kracht van onze verbeelding wordt de motor van deze veranderingen.

2. Het model van een Groene New Deal: internationale steun

2.1. De Verenigde Naties

Het idee van een wereldwijde Groene New Deal heeft op vrij korte tijd opgang gemaakt. Het idee werd ontwikkeld door de New Economics Foundation³,

maar werd intussen overgenomen door de Verenigde Naties. VN-secretaris-generaal Ban Ki-moon is een groot pleitbezorger geworden. “De stijgende energie- en grondstoffenprijzen zorgden mee voor de voedselcrisis, die bijdroeg aan de financiële crisis. Die weerspiegelt op zijn beurt de globale economische en demografische groei, met een tekort aan vitale grondstoffen tot gevolg: brandstof, voedsel, schone lucht en water. Deze wirwar van problemen draagt zijn eigen oplossing in zich. Alleen duurzame ontwikkeling biedt de wereld een blijvend vooruitzicht op sociaal welzijn en welvaart. Na de industriële revolutie, de technologierevolutie en de globalisering staan we nu op de drempel van een nieuw tijdperk: dat van de groene economie.”⁴ De UNEP (het milieuprogramma van de VN) werkte een radicaal hervormingsprogramma uit om tegelijk de economische crisis, de klimaatverandering en de energieschaarste aan te pakken. De UNEP en de Internationale Arbeidsorganisatie rekenden voor dat er miljoenen groene jobs gecreëerd kunnen worden als men radicaal durft te kiezen voor een ‘low carbon economy’⁵.

Het rapport geeft aan dat er de afgelopen jaren 2,3 miljoen mensen nieuwe jobs hebben gevonden alleen al in de sector van de hernieuwbare energie en dat het groeipotentieel in die sectoren immens blijft. De werkgelegenheid in het segment van windenergie zou stijgen met 2,1 miljoen en in het segment zonne-energie met 6,3 miljoen tegen 2030. In projecten rond hernieuwbare energie zou tegen 2030 het investeringsbedrag 630 miljard dollar bedragen, wat leidt tot ten minste 20 miljoen extra jobs in de sector van de hernieuwbare energie.

Bovendien zullen er door de overgang naar meer energie-efficiënte gebouwen miljoenen jobs worden gecreëerd en bestaande jobs een groener imago krijgen. Het cijfer van de bestaande jobs in de bouwsector op wereldniveau wordt geschat op 111 miljoen. Investerings in energie-efficiëntere gebouwen zouden ook 2 tot 3,5 miljoen groene jobs creëren in Europa en de Verenigde Staten. Het potentieel in de ontwikkelingslanden ligt nog veel hoger.

In verschillende staten wordt de filosofie van de globale Groene New Deal ten dele overgenomen. De retoriek is echter sterker dan de concrete maatregelen. De herstelplannen vervallen dikwijls toch weer in een klassiek economisch expansiebeleid, weliswaar overgoten met een groen sausje. Beloftes en ambities variëren van land tot land. De komende maanden zal veel duidelijk worden.

2.2. *De Verenigde Staten*

Tijdens zijn verkiezingscampagne beloofde Barack Obama 150 miljard dollar te investeren in een groene economie en zo’n vijf miljoen groene jobs te scheppen. Daarmee speelde hij in op de succesvolle ‘Green for All’-actie⁶ die al liep in de VS sinds de goedkeuring van de Green Jobs Act in 2007. Ook hier dus het idee van een groen investeringsbeleid als moderne variant van het anticyclische beleid van de jaren 30.

Als verkozen president gaat Obama voor een economisch herstelplan van 700 miljard dollar. Daarmee wil hij alvast 3 miljoen nieuwe banen scheppen de komende twee jaar. Intussen is de discussie opgelaaid onder Democraten tussen voorstanders van klassieke investeringsprojecten om de economie op te krikken (de zogenaamde ‘shovel-ready projects’ zoals het bouwen (herstellen) van wegen en bruggen, het bouwen van scholen en dergelijke) en de echt groene projecten, het creëren van ‘green-collar jobs’⁷ (bijvoorbeeld door investeringen in hernieuwbare energie, in milieuvriendelijke wagens enzovoort). De vakbonden vrezen dat de nieuwe groene technologieën (bijvoorbeeld investeringen in een ‘smart grid’) niet onmiddellijk tot veel extra jobs zullen leiden. Voorstanders van een groene economie (zoals de voorzitter van het Amerikaans Huis van Afgevaardigden Nancy Pelosi) pleiten voor het creëren van duurzame jobs in plaats van een tijdelijke opstoot door megaprojecten van korte duur.

2.3. *Europese Commissie*

In Europa waren de Franse president Sarkozy en de commissievoorzitter Barroso sterke pleitbezorgers van een combinatie tussen een aanpak van de financiële crisis en van de klimaatcrisis. Dat gebeurde in de eerste plaats door de gelijktijdige goedkeuring van het economische herstelplan en van het energie/klimaatpakket op het eind van het Franse voorzitterschap.

Het Europese economische herstelplan van 200 miljard euro mikt vooral op middelen uit de nationale begrotingen (170 miljard euro) en 30 miljard euro van de Europese Investeringsbank. De EU zal de al beschikbare sociale en regionale fondsen, alles bij elkaar zo’n 6,3 miljard euro, sneller besteden. Verder zal ze de zo zwaar getroffen bouwrijverheid en autosector stimuleren, bijvoorbeeld met geld voor de ontwikkeling van groenere auto’s en energiezuiniger

woningen. Door de economie aan te zwengelen met investeringen in infrastructuur, groene technologie, efficiënt energiegebruik en innovatie, wil het pakket de overgang naar een koolstofarme kennismaatschappij bespoedigen. Het moedigt partnerschappen tussen overheid en bedrijfsleven aan.

In hoeverre hierbij ook echt duidelijke keuzes gemaakt worden voor een groen economisch beleid, of toch de hand aan de schop geslagen zal worden van klassieke infrastructuurprojecten (in het kader van de klassieke trans-Europese netwerken), blijft in het ongewisse.

Uit een studie van Ernst&Young blijkt dat de eco-industrie in Europa in 2006 goed was voor 3,4 miljoen jobs, meer dan de auto-industrie (2,7 miljoen jobs), de chemie (2,4 miljoen jobs) en de textiel (1,3 miljoen jobs). Bovendien zou het aantal jobs met 5% per jaar groeien⁸.

In de nationale herstelprogramma's van de lidstaten overheersen toch veeleer de oude recepten. Er wordt vooral lippendienst bewezen aan de nieuwe kansen die een groene economie biedt.

IMF-directeur Dominique Strauss-Kahn zegt dat de Europese leiders de recessie onderschatten en te weinig actie ondernemen.

2.4. Frankrijk

President Sarkozy kondigde zelf een herstelplan van 26 miljard euro aan voor Frankrijk. Het plan bevat onder meer een fonds voor de automobielsector en een slooppremie van 1000 euro voor vervuilende wagens en geld voor infrastructuurprojecten. Het plan voorziet ook in uitgaven in de sociale sector. Zo zullen 3,8 miljoen gezinnen een cheque krijgen van meer dan 200 euro. De komende twee jaar wil de Franse president ongeveer 1,8 miljard euro aan de woningsector uitgeven, onder meer voor de bouw of aankoop van 100.000 sociale woningen. Van een specifiek groene aanpak is weinig te merken. De voorstanders van een Groene New Deal in Frankrijk vinden het een historisch gemiste kans. De dynamiek van de zogenaamde 'lente van het leefmilieu' werkt onvoldoende door.

2.5. Duitsland

De Duitse regering keurde op 13 januari een herstelplan goed van maar liefst 50 miljard euro. Dat plan

komt bovenop het 'Konjunkturpakket' dat in november werd goedgekeurd (goed voor 32 miljard euro). De Duitse regering kiest nu ook voor een keynesiaanse aanpak met investeringen in infrastructuur, scholen, ziekenhuizen en breedbandtechnologie. Er komt een garantiefonds om ondernemingen te steunen en een reeks belastingvoordelen. Om de auto-sector te steunen, komt er een premie van 2500 euro voor wie zijn oude wagen inruilt voor een nieuwe. Hoewel de Duitse milieuminister Sigmar Gabriel een hele beleidsnota uitwerkte voor een groen industriebeleid, is van een specifiek groene touch in de voorgestelde steunmaatregelen niet veel te merken. In Duitsland werd in het verleden door de rood-groene regering nochtans bewezen dat een sterk ecologisch beleid veel groene jobs kan creëren:

- in Duitsland zijn er nu al 260.000 jobs in de sector van de hernieuwbare energie⁹;
- in 2006 werden er in totaal 1,8 miljoen groene jobs geteld in Duitsland¹⁰;
- de uitvoering van het Duitse klimaatbeleid zal zorgen voor meer dan 100.000 extra groene jobs tegen 2020¹¹;
- tijdens de vorige, rood-groene regering kwam de Duitse Alliantie voor Werk en Milieu tot stand: een samenwerkingsverband tussen vakbond, overheid en bouwsector om te zorgen voor de renovatie van 300.000 woningen per jaar: goed voor het behoud of de creatie van 200.000 jobs (waarvan naar schatting 140.000 nieuwe jobs) en een CO₂-reductie van 2Mton per jaar. Tegelijk werd het probleem van de energiearmoede aangepakt. Via renteloze leningen worden voor 1 miljard publieke subsidies 5 miljard private middelen gemobiliseerd.

2.6. Nederland

De regering-Balkenende kwam in november met een eerste steunpakket voor de economie. Opvallend daarbij waren een liquiditeitsimpuls voor de bedrijven ter grootte van 1% van het bruto nationaal product (bnp), een werktijdverkorting voor bedrijven in moeilijkheden en het sneller betalen van rekeningen. Op 16 januari 2009 werd een tweede pakket goedgekeurd met steun voor snelgroeiende bedrijven (de zogenaamde groeifaciliteit). Daarnaast komt er steun voor de woningcorporatiesmarkt en voor ziekenhuizen. Er komt zware kritiek omdat dit pakket schrill afsteekt tegen meer ambitieuze programma's zoals

die in Duitsland. Van een groene invulling is niets te merken. Nochtans is er ook in Nederland een plan uitgewerkt door de vakbond FNV en de milieubewegingen: ‘Green4Sure’, een groen energieplan dat via een klimaatwet ambitieuze klimaatdoelstellingen wil realiseren voor Nederland, met name 50% CO₂-reductie tegen 2030. Dit plan zou volgens het Centrum voor Energiebesparing in Delft 40.000 extra jobs opleveren tegen 2030¹².

2.7. Engeland

In de Angelsaksische wereld zet het Amerikaanse voorbeeld wel meer aan tot echte navolging. Het Britse economische herstelplan trekt sterk de keynesiaanse kaart (tot groot ongenoegen van de Duitsers), en daarbij gaat er ook veel geld naar ecologische investeringen. Er zijn bijvoorbeeld investeringen in treinen en in de isolatie van woningen. Gordon Brown pakte vroeger al uit met een project rond het bouwen van ecosteden. En zijn regering zou honderd miljard investeren in de bouw van 4000 windturbines op land en 3000 op zee, waarmee het land in 2020 maar liefst 160.000 extra banen zou scheppen. Voor Friends of the Earth staan de voorgestelde maatregelen in het economische herstelplan echter nog ver af van een echte Green New Deal. En de aartsbischop van Canterbury had felle kritiek op de aanzetten in het plan tot meer consumptie. Want hebzucht en consumptieverslaving waren volgens hem juist de oorzaak van de crisis.

2.8. Australië en Nieuw-Zeeland

In Australië lanceerden vakbonden en milieubewegingen in oktober een Australische variant van de Groene New Deal. Men acht het mogelijk om tegen 2030 in Australië één miljoen groene jobs te creëren. Dat werd vastgelegd in het plan ‘Green Gold Rush’, met de veelzeggende ondertitel: “Hoe een ambitieus milieubeleid van Australië de leider kan maken in de wereldwijde race naar groene jobs”¹³. De Australische regering heeft al de breuk gemaakt met het verleden en legt vandaag belangrijke groene klemtonen in haar beleid. In Nieuw-Zeeland echter werden onder druk van de financiële perikelen milieu-investeringen juist teruggeschroefd.

2.9. Japan

De Japanse eerste minister ten slotte noemde de groene economie “a great opportunity for new

growth”. De Japanse milieuminister Tetsuo Saito wil investeren in een groene markteconomie en zo één miljoen groene jobs scheppen. Hij hoopt daarbij op een dubbel dividend: winst voor de economie én voor het milieu. Men gebruikt daarvoor in Japan een minder groen beeld: we kunnen twee vogels doden met één steen, zo zegt men. Japan wil op die manier haar sector van milieuvriendelijke productie uitbreiden tot 2,2 miljoen jobs en een waarde van 752 miljard euro tegen 2020, of zelfs al tegen 2015. Maar in het Japanse economische herstelplan van 207 miljard euro gaat het toch nog vooral over klassieke maatregelen om de bedrijven en particulieren te steunen.

3. Het model van een Groene New Deal: steun in België?

3.1. Enkele lichtgroene tinten in het federale economische herstelplan

De federale Belgische regering bereikte een akkoord over een economisch herstelplan van om en bij de 2 miljard euro¹⁴. Het akkoord over de lonen in de privésector voor de periode 2009-2010 is het belangrijkste onderdeel van het herstelplan. Daarnaast is de belangrijkste maatregel een btw-verlaging voor de bouwsector, oorspronkelijk voor alle nieuwe woningen, na kritiek van Europa, enkel voor nieuwe sociale woningen. De keuze om in te zetten op nieuwbouw is op zich niet duurzaam. Bovendien ontbreekt de band met ecologische investeringen. Voorts besliste de regering om volgend jaar een eenmalige korting toe te kennen op de energiefactuur (gas en elektriciteit) van 30 euro per gezin. Ook hier wordt niet de band gelegd met structurele energiebesparing. Deze maatregel zou 130 miljoen kosten. Het energiezuinig maken van woningen wordt mogelijk gepromoot, bijvoorbeeld via een korting op de factuur voor isolatie. De overheid gaat investeringen bij de spoorwegen, in openbare werken in Brussel (bijvoorbeeld investeringen in het Gewestelijk Expresnet (GEN), maar eventueel ook in een nieuw voetbalstadion in Schaarbeek) en de bouw van gevangenis versneld doorvoeren. De overheid gaat ten slotte ook haar achterstallige facturen sneller terugbetalen.

Er zitten enkele lichtgroene elementen in het herstelplan, maar van een consequente keuze voor een Groene New Deal is echter geen sprake. Het is de voortzetting van het halfslachtige beleid dat al jaren gevoerd wordt, zonder veel concreet resultaat op

vlak van milieu en klimaat. De Belgische variant van ‘de lente van het milieu’ leverde vorig jaar ook weinig concrete resultaten op. Intussen besliste minister voor wetenschapsbeleid Sabine Laruelle dat België de komende vijf jaar elk jaar 190 miljoen euro zal besteden aan ... ruimtevaart.

3.2. *Een herstelplan voor Wallonië met groene keuzes*

De Waalse regering keurde op 5 december 2008 een herstelplan ter bestrijding van de economische crisis goed. Het plan richt zich op vijf thema's: versnellen van investeringen, toegang tot kredieten, werkgelegenheid en vorming, milieu en werkgelegenheid en vereenvoudigen/versnellen van administratieve procedures.

Ook in dit plan worden klassieke en meer groene investeringen gecombineerd. Toch worden er enkele duidelijke groene accenten gelegd:

- in duurzaam transport: investeringen in stedelijke tramlijnen;
- en vooral de reeks maatregelen die uitdrukkelijk de band leggen tussen milieu en jobs: derdebetalerssysteem voor particulieren die hun woning beter laten isoleren, samenwerking met het Fonds ter Reductie van de Globale Energiekost (FRGE), maatregelen in verband met duurzame ontwikkeling, hernieuwbare energie en werkgelegenheid, vormingen met betrekking tot ‘groene werkgelegenheid’, voorontwerp van besluit inzake goedkeuring en toekenning van subsidies voor afvalrecyclage, begeleiding van landbouwers in moeilijkheden enzovoort.

De kostprijs van dit plan bedraagt 1,5 miljard euro, wat ongeveer 650 miljoen euro meer is dan de kostprijs van het Vlaamse herstelplan. Er zijn ook meer groene accenten in terug te vinden.

3.3. *Vlaamse herstelprogramma: klassieke maatregelen met beperkte groene invulling*

Het economische herstelprogramma van de Vlaamse Regering is een pakket van nieuwe en bestaande, ‘opgewarmde’ maatregelen ten bedrage van 842 miljoen euro. Het gaat hoofdzakelijk om:

1. de versterking van de kredietverstrekking aan de bedrijven (een waarborgregeling voor kmo's – achtergestelde leningen voor de financiering van innovatieprojecten en het ter beschikking stellen van extra risicokapitaal (onder meer een startkapitaal van 7 miljoen euro voor het Vlaams Kringloopfonds, dat overkomt van het federale niveau));
2. de versterking van het arbeidsmarktbeleid en van gewaarborgd wonen;
3. het versnellen en versterken van investeringen door een vereenvoudiging van de procedures voor publieke en private investeringen, bijvoorbeeld een ‘optimalisatie’ (versoepeling?) van de MER-regelgeving (MER = milieueffectrapport) – 45 miljoen euro extra voor investeringen in geluidsschermen – waterbeheersing – innovatie voor bedrijven – heractivering van brownfields.

In dit pakket zit voor ongeveer 50 miljoen euro aan groene projecten. Van een omvattende Vlaamse groene deal is dus geen sprake. Het herstelplan van de Vlaamse Regering wordt door 95% van de ondernemers als een lege doos beschouwd. Werkgeversfederatie Voka noemt het een compromis van middelmatigheid.

3.4. *Vlaanderen in Actie: ecologische keuzes blijven beperkt*

Maar om een goede inschatting te kunnen maken van het volledige investeringsbeleid dat de Vlaamse Regering werkelijk voert, moet dit herstelprogramma samen gelezen worden met het programma ‘Vlaanderen in Actie’ (ViA), een meerjarenplan van de Vlaamse Regering rond logistiek en mobiliteit, innovatie, internationalisering, een performante overheid en duurzame ontwikkeling. Dit strategische toekomstplan voor Vlaanderen past in de Europese Lissabonstrategie om van Europa een van de meest competitieve kenniseconomieën en innovatieve economieën ter wereld te maken. ‘Vlaanderen in Actie’ kijkt vooruit naar de periode 2015-2020 en wil Vlaanderen via een Copernicaanse omwenteling omhoogstuwten naar de vijfde plaats op de regionale competitiviteitsladder.

De hoofdaandacht in dit ViA-programma gaat naar investeringen in logistiek en mobiliteit. In feite wordt gekozen voor een klassiek (keynesiaans) economisch expansiebeleid. Men zet vooral in op groei van de logistiek, wegen en kanalen, expansie van luchthavens en zeehavens, supertrucks. De meeste middelen gaan

naar investeringen in nieuwe wegen (de zogenaamde missing links) 'ViA' is vooral een 'ViA-investplan' of een 'wegen'plan geworden (zie bijlage 1). Als klap op de vuurpijl doet de minister-president er nog een schep bovenop door de lancering van zijn campagne 'Zonder logistiek is 't paniek'.

Klassiek economische denktanks zoals Itinera en Petercam noemden dit al de vergissing van de eeuw. Logistiek levert vooral winst op voor het buitenland – er blijft slechts weinig kleven aan onze economie van al die doorvoer.

Op het vlak van openbaar vervoer werden verschillende fraaie projecten met veel tromgeroffel aangekondigd aan de pers. Het bleef voor veel projecten helaas beperkt tot een aankondigingsbeleid. In de praktijk is er voor de meeste van deze projecten voorlopig geen geld (zie bijlage 2).

Ook op andere vlakken werpt de Vlaamse Regering zich op als investeringsregering bij uitstek. Alternatieve financiering is de manier geworden om de doelstellingen van de zogenaamde Vlaamse investeringsregering waar te maken. Naast de al genoemde mobiliteitsprojecten gaat het om: nieuwe schoolgebouwen (1 miljard), sporthallen en zwembaden (225 miljoen), rust- en verzorgingstehuizen (1,6 miljard), sociale woningen (43 miljoen), jeugdverblijfinfrastructuur (35 miljoen), de luchthaven van Antwerpen (16 miljoen), beloodsingsvaartuigen (150 miljoen), een multifunctioneel vaartuig (17,5 miljoen). Kortom, de regering is een investeringsregering die niet leent: iedere vakminister heeft zijn eigen pps-project (pps: publiek-private samenwerking). Maar het is nog lang niet duidelijk hoeveel van deze pps-projecten uiteindelijk echt zullen landen. Deze Vlaamse Regering is de komende generaties én regeringen aan het overlappen met budgettaire engagementen die we nog 30 à 40 jaar met ons zullen meedragen.

Als het gaat over innovatie in het plan 'Vlaanderen in Actie' blijft men in eerste instantie denken aan ICT (informatie- en communicatietechnologie) en klassieke biotechnologie (genetisch gemodificeerde gewassen). Er gaat wel 120 miljoen euro aan ecologische steun naar bedrijven. Dat is een goede zaak. In de praktijk worden er echter onvoldoende keuzes gemaakt en worden de echte voorlopers op het vlak van ecologische innovatie niet extra gestimuleerd. Te veel middelen gaan nog naar bedrijven die slechts modale inspanningen leveren op het vlak van energiebesparing en milieu.

Op het vlak van energie maakt de Vlaamse Regering geen keuzes. De regering gaat alle kanten tegelijk uit: kernenergie, steenkoolcentrales, biobrandstoffen (ook zonder sluitende duurzaamheidscriteria), groenestroomcertificaten voor verbrandingsovens, het bijstoken van biomassa in steenkoolcentrales en voor mestverwerkingsinstallaties enzovoort, en ja, ook steun voor hernieuwbare energie. In een Groene New Deal wordt juist wel gekozen om enkel nog te investeren in de duurzame technologieën van de toekomst.

De Vlaamse Regering beroept zich op het kader dat Europa biedt, bijvoorbeeld het energie- en klimaatpakket van doelstellingen tegen 2020. Maar of dit van harte gebeurt, betwijfelen we ten eerste als we de inspanningen bekijken die de regering levert om op die doelstellingen nog versoepelingen te bedingen. Op economisch vlak wil men tot de top 5 van de regio's behoren, op ecologisch vlak is die ambitie er duidelijk niet.

De invulling van duurzaamheid staat ten slotte ook haaks op de Vlaamse Strategie Duurzame Ontwikkeling, nochtans ook een bevoegdheid van Kris Peeters¹⁵. Er zijn wel de zogenaamde transitiearena's rond duurzaam wonen en rond duurzame materialen. De concrete doelstellingen voor de energieprestaties van woningen blijven echter ondermaats. En voor de vernieuwende aanpak die binnen de Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij (OVAM) ontwikkeld wordt rond productbeleid en preventie¹⁶, komt er te weinig effectieve ondersteuning.

Besluit: Vlaanderen in Actie is zeker geen groen plan. Het staat veeleer haaks op wat de indieners van deze resolutie bedoelen met een Groene New Deal. Het biedt de ondernemers, consumenten en economen geen hoop. Daarom bieden we de regering-Peeters graag ons alternatief aan: een ambitieus groen investeringsplan.

4. Een Groene New Deal voor Vlaanderen: hoofdlijnen

4.1. Groene energie

Tegen 2050 moet de uitstoot van broeikasgassen in de industrielanden, en dus ook in Vlaanderen, met ten minste 80% afnemen. Vlaanderen moet naar Zweeds voorbeeld radicaal kiezen om de komende decennia te evolueren naar een 'carbon free economy'. Om dit te bereiken, is een energierevolutie nodig, op basis

van de drie E's: Energiebesparing, Energie-efficiëntie en Hernieuwbare Energie. De nieuwe energie-technologieën vormen volgens Petercameconoom Geert Noels de kern van een nieuwe innovatiegolf, het nieuwe slimme energienetwerk de spil van een zevende golf van infrastructuurvernieuwing¹⁷. De indieners van dit voorstel willen daarbij maximaal de kaart trekken van hernieuwbare energiebronnen op basis van zon, wind, duurzame waterkracht en biomassa. We zijn van oordeel dat daarbij duidelijke keuzes gemaakt moeten worden: men moet definitief durven afscheid te nemen van verouderde technologieën zoals kernenergie en steenkoolcentrales. De afhankelijkheid van olie willen we tegen 2050 halveren. In plaats van vervuilingen aan te kopen in het buitenland, is het veel beter voor onze economie en voor de werkgelegenheid om te investeren in het halen van de klimaatdoelstellingen in eigen land. Door deze energieomslag kunnen duizenden nieuwe en zinvolle jobs gecreëerd worden. Volgens berekeningen van het Federaal Planbureau kan de onverkorte toepassing van het Europees Klimaatpakket voor België 25.000 extra jobs opleveren.

4.1.1. Inzetten op energie-efficiëntie

Vlaanderen kan nog veel meer dan vandaag inzetten op energie-efficiëntie. Men kan veel meer dan nu kiezen voor een verhoging van de efficiëntie bij de productie van warmte en stroom in bedrijven. Op dit moment krijgen zo een 135 Vlaamse bedrijven een warmtekrachtcertificaat, wat goed is voor een geïnstalleerd elektrisch/mechanisch vermogen in Vlaanderen van 1.961.826 kilowatt (kw) (cijfers Vlaamse Reguleringsinstantie voor de Elektriciteits- en Gasmarkt (VREG), november 2008). Daarnaast blijven de mogelijkheden van oude technieken zoals warmtenetten (stadsverwarming), maar ook van nieuwe technieken zoals mini- en micro-WKK op wijk- of huisniveau onderbenut (WKK: warmtekrachtkoppeling). In Nederland¹⁸ werd een grootschalige praktijktest opgezet rond micro-WKK's of HRe-ketels¹⁹ (voor particuliere woningen) (het project 'Uitrol micro-WKK'). Op basis van een eerste evaluatie is men bijzonder hoopvol. Tegen 2020 kunnen er 1,6 miljoen micro-WKK-toestellen in Nederlandse huizen aan de muur hangen. In 2030 zou micro-WKK een CO₂-emissiereductie kunnen opleveren tot zelfs meer dan 9 miljoen ton. Ook in Vlaanderen is er behoefte aan een of meerdere proefprojecten rond micro-WKK en/of warmtepompen.

Vlaanderen kan een 'relighting'-actieplan ontwikkelen voor zichzelf, voor lokale overheden en voor

particulieren: de vervanging van gloeilampen door spaarlampen of leds, maar vooral ook de omschakeling naar 'slimme verlichtingsystemen', die fijn geregeld kunnen worden, intelligent en communicatief zijn.

4.1.2. Schone energie zorgt voor nieuwe jobs

De Vlaamse overheid kan nog veel sterker dan vandaag inzetten op de ontwikkeling en uitbouw van 100% hernieuwbare energiebronnen (windenergie, zonne-energie, fotovoltaïsche cellen, kleinschalige waterkracht, warmtepompen en diepe geothermie, getijden-, osmose- en golfslagenergie). Ook hier ligt een groot potentieel aan werkgelegenheid. In Duitsland is de sector van de hernieuwbare energie nu al goed voor 260.000 jobs. De Vlaamse koepel van technologiebedrijven Agoria schat het aantal mensen dat nu al werkt in de sector van de hernieuwbare energie (zon, wind, biomassa) in Vlaanderen op 4600 en ziet een potentieel van 40.000 jobs en zelfs meer in 2020 (bijlage 4). Het platform Generaties, dat het studie bureau 3E oprichtte met Agoria en met Ghent Bioenergy Valley, IMEC en de Vlaamse universiteiten, denkt dat het al mogelijk is om binnen 10 à 15 jaar 25.000 nieuwe jobs te creëren via de ontwikkeling van hernieuwbare energie en van een intelligent elektriciteitsnetwerk.

De laatste jaren werden er veel zonnepanelen en windmolens geplaatst in Vlaanderen. Het aantal uitgereikte groenestroomcertificaten voor zonne-energie nam volgens de VREG tussen 2006 en 2008 toe met een factor 22,5 (van 1.356 certificaten naar 30.562). Geen wonder, want de sector van de hernieuwbare energie 'boomde' zeker na de opstoot van de olieprijsen vorig jaar. Maar dat gebeurde niet alleen in Vlaanderen, maar in heel Europa en in heel de wereld. Het gevolg is dat we met het huidige investeringsritme, onze achterstand op andere landen nog lang niet hebben ingehaald. We blijven achteraan bengelen (zie bijlage 3). Ons inziens moet het de bedoeling zijn om inzake ecologische innovatie, en zeker wat investeringen in hernieuwbare energie betreft, tot de top 5 van de regio's te behoren. We hebben de knowhow en de bedrijven in huis. Denk aan de samenwerking tussen IMEC en Photovoltech voor de productie van een nieuwe generatie zonnecellen. Het zou onverstandig zijn om bestaande inspanningen (bijvoorbeeld groenestroomcertificaten of gemeentelijke premies) nu af te bouwen, omdat de overheid het investeringsritme niet zou kunnen volgen.

4.1.3. Zon

Het totaal geïnstalleerd vermogen aan fotovoltaïsche zonnepanelen in Vlaanderen bedraagt eind 2008 (naar schatting) 55.000 kWp²⁰. We halen een vermogen zonnestroom per inwoner van 5,5 W, gemiddeld goed voor een 4,4 kWh stroom in een jaar²¹. In Duitsland is dat 46,5 W. Met een gemiddelde groei van 21% (wat op basis van de huidige trend realistisch is) zouden we tegen 2020 70 W per inwoner zonnestroom kunnen realiseren of 0,4 m² oppervlakte zonnecellen per inwoner (waar het technisch potentieel 18 m² per inwoner is). Dan zouden we tegen 2017 het niveau halen van Duitsland in 2007, maar nog altijd een achterstand hebben van tien jaar. Dat betekent dat nog meer ambitie nodig is als we effectief een inhaalbeweging willen doen. Zonnecollectoren of zonnepanelen zouden de norm kunnen worden bij nieuwbouw, zoals al het geval is in de Duitse stad Marburg. Nieuwe technieken zoals de fotovoltaïsche dakleien van Eternit maken dit niet ondenkbaar.

Voka wijst dan weer op de mogelijke schaalvoordelen van investeringen in grootschalige PV-installaties op bedrijventerreinen: 1100 ha kantoren – 8600 ha opslagruimten – 20.900 ha ambacht en industriegebouwen²². Dat kan via installaties op platte daken of via zonnevolgsystemen ('zonnetrackers').

De Vlaamse Regering kan een zonnedakenplan voor Vlaanderen lanceren en steunen, waarbij particulieren, verenigingen of bedrijven hun dak kunnen verhuren voor de installatie van zonnepanelen. Je ontvangt dan zelf gratis groene stroom en de installateur ontvangt groenestroomcertificaten en kan de extra zonne-energie leveren aan het net. Tal van privé-initiatieven werken al in die richting. De Vlaamse overheid zou een systeem van collectieve decentrale zonnestroomproductie kunnen uitwerken, waarbij niet enkel de productie voor eigen gebruik, maar ook de productie voor het net van belang wordt.

Via zonneboilers kan zonne-energie ook gebruikt worden om water op te warmen in huis. Al in 2000 lanceerde Wallonië het actieplan Soltherm. Deze campagne is een integrale marktontwikkelingscampagne voor toepassingen van thermische zonne-energie. Vlaanderen kan een soortgelijke campagne starten. Nu wordt enkel publiciteit gemaakt voor individuele premies (cf. campagne 'Groene energie is geen sciencefiction').

4.1.4. Wind

Slecht nieuws is dat de uitbouw van het windenergiepark van C-Power op de Thorntonbank in de Noordzee door de financiële crisis (de problemen bij financier Dexia) in de problemen zou kunnen komen. C-Power vraagt steun van de overheid. De Vlaamse overheid kan de drie grote Noordzeeprojecten²³ mee steunen zodat de nu al vergunde geplande capaciteit van Noordzeewindenergie van 846 MW zo snel mogelijk effectief gerealiseerd wordt. Idem voor de realisatie van de andere plannen (gevraagde concessies²⁴) voor bijna 1200 MW. Het technische potentieel voor windenergie op de Noordzee is 21.000 MW, waarvan 2000 MW tegen 2020 gerealiseerd zou moeten worden²⁵. Maar de lat kan ook hoger gelegd worden.

Op het land stonden er in juni 2008 in Vlaanderen 127 windturbines met een gezamenlijk geïnstalleerd vermogen van 170 MW (cijfers Vlaamse Windenergie Associatie). Tegen 2020 zou met een realistisch groeiscenario van jaarlijks 15% een 1000 MW voor Vlaanderen (en 2500 voor België) haalbaar moeten zijn²⁶.

Van beslissend belang zijn de investeringen in het transportnet voor offshore windenergie en soepeler vergunningsvoorwaarden voor windturbines op land, ook voor kleine particuliere turbines.

Het zou de ambitie moeten zijn om in Vlaanderen tegen 2020 zeker de vooropgestelde doelstelling binnen het Europese klimaatpakket (13%) te halen. Maar we moeten nu al mikken op de langere termijn. Rekening houdend met de stormachtige ontwikkelingen in de sector van de hernieuwbare energie, moet tegen 2030 een taakstelling van 30% groene stroom haalbaar zijn en tegen 2050 ten minste 50%.

4.1.5. De bouw van een slim stroomnet ('smart grid')

De Vlaamse overheid moet snel werk maken van de ontwikkeling van slimme energienetwerken. Er is al lang sprake van een soort van internet van energiegebruikers waarbij grote en kleine producenten en gebruikers van energie op een of meerdere slimme netten terecht kunnen (smart grids). Zo zou dan de opslagcapaciteit en de opname van stroom op een slimme manier geregeld kunnen worden, zodat decen-

trale productie van groene stroom ook echt een afzet vindt en de consumenten er echt beter van worden.

Eandis klaagt over het feit dat het stroomnet de toevloed van groene stroom niet aankan. Dat is eerst en vooral goed nieuws. Productie van meer groene stroom klinkt beloftevol voor de toekomst. Maar het is ook zorgwekkend nieuws, want het betekent dat ons stroomnet verouderd is, te gecentraliseerd en afgestemd op grootschalige centrales zoals kerncentrales. Ons stroomnet is niet voorbereid op de meer decentrale stroomproductie van morgen. Het zou erg cynisch zijn als daardoor de hoopvolle ontwikkeling van hernieuwbare energie afgeremd zou worden.

De ontwikkeling van slimme energienetwerken is een aandachtspunt van het innovatiebeleid van de Vlaamse Regering en werd reeds als belangrijke opdracht gegeven aan de Vlaamse Raad voor Wetenschapsbeleid. Het is een goede zaak dat netbeheerders en de Vlaamse Regulator voor de Electriciteits- en Gasmarkt, de VREG, nu gaan samenzitten. Maar het is aan de Vlaamse overheid om voldoende middelen ter beschikking te stellen.

Met de ontwikkeling van een Europees megagrid en HVDC-lijnen²⁷, kunnen de ambities inzake hernieuwbare energie aanzienlijk toenemen: invoer van groene stroom van megacentrales (CSP (Centralised Solar Power)) uit Zuid-Europa of Noord-Afrika of van windenergie-eilanden in de Noordzee, wordt dan een realistische optie.

Met de extra inspanningen die wij voorstellen, en rekening houdend met de prognose van 40.000 directe en indirecte groene jobs van Agoria, stellen we hier een potentieel voorop van 50.000 nieuwe jobs in de groene energiesector tegen 2020.

4.2. Groene jobs in de bouw

In Vlaanderen blijft er vooral een enorm potentieel energiebesparing in de aanpassing van bestaande woningen (isolatie) en in de bouw van nieuwe woningen die veel minder energie verbruiken. Hierdoor kunnen duizenden jobs behouden worden en bij gecreëerd worden in de bouwsector. Het bedrijfsleven is zich zeer sterk bewust van de kansen die zich aandienen. Agoria wil de crisis bekampen door te investeren in groen. Men beschouwt groen als wapen tegen de crisis²⁸. Daarmee bedoelt men energiebesparing en groene gebouwen. Agoria richtte een Green Building Platform op²⁹. De Vlaamse Confederatie

Bouw (VCB) kiest ook voor duurzaam bouwen. Dat was duidelijk te merken op de laatste editie van Bati-bouw. Men kiest ook voor een meer ambitieus beleid op het vlak van zowel energieprestaties van woningen als hernieuwbare energie. Op basis van een studie van 3E samen met de Provinciale Hogeschool Limburg in opdracht van Isoterra (een collectief van bouwmaterialproducenten) komt het VCB tot de conclusie dat de CO₂-uitstoot van woningen tegen 2020 niet zal dalen, als de energieprestaties van nieuwe woningen niet sterk verbeteren³⁰.

In Duitsland werd via de Duitse Alliantie voor Werk en Milieu, een samenwerkingsverband tussen vakbond, overheid en bouwsector, gezorgd voor de renovatie van 300.000 woningen per jaar: goed voor het behoud of de creatie van 200.000 jobs.

De Vlaamse overheid lanceerde een renovatieplan dat jaarlijks 60.000 woningen moet voorzien van dakisolatie, 60.000 woningen van nieuwe ketels en 75.000 woningen van dubbel glas. De Vlaamse Confederatie Bouw bestudeerde dit voorstel en stelt dat het 5000 extra jobs zal opleveren. Het voorstel van Groen! gaat verder dan dat van de Vlaamse overheid. Groen! wil van alle woningen in Vlaanderen tegen 2030 echt lage-energiewoningen maken. Dat zijn in totaal ongeveer 2 miljoen woningen, wat de eerste tien jaar neerkomt op ongeveer 100.000 woningen per jaar. De Vlaamse Regering moet ook de moed hebben om voor ambitieuze normen te gaan en voor een nog sterkere ondersteuning van de sector en gezinnen die willen bouwen om effectief aan die normen te kunnen voldoen. De ambities van de bestaande transitiearena 'duurzaam bouwen en wonen' kunnen fors opgetrokken worden. Een energiepeil van E 60 (en een K-peil van 30) zou zo snel mogelijk (2010) standaard moeten worden voor nieuwbouw, en E 70 en K 35 voor vernieuwbouw. De steun voor alle soorten isolatiewerken (dak-, maar ook muur- en vloerisolatie), maar ook voor hoogrendementsglas en hoogrendementsverwarmingsketels kan nog verder opgetrokken worden. Daarnaast kan er bijzondere steun komen voor HRe-ketels³¹. Via een verlaging van de registratierechten kunnen nieuwe eigenaars aangezet worden om de energieprestaties van hun woning sterk te verbeteren. Ten slotte moet het de bedoeling zijn om de bouw van echte lage energiewoningen, passiefwoningen of zelfs passiefpluswoningen (woningen die geen stroom verbruiken, maar zelfs leveren aan het net) te bevorderen. Daarom pleiten we voor extra premies voor al wie bouwt of verbouwt tot een energiepeil lager dan 60 of zelfs 50.

Dit wil natuurlijk zeggen dat er méér werk aan de winkel is, en wij schatten dan ook dat dit energierenovatieplan ten minste dubbel zoveel, met name ten minste 10.000 extra groene jobs zal creëren.

4.2.1. Groene sociale huisvesting

Vlaams minister van Wonen, Marino Keulen, heeft het pad geëffend om de eerste 19 passiefwoningen te realiseren in de sociale woningbouw. Hij maakt geld vrij voor drie proefprojecten in Heist-op-den-Berg, Dilsen-Stokkem en Wachtebeke. Het gaat om 500.000 euro. De ambitie moet natuurlijk zijn om zeker in de sociale woningbouw standaard lage-energiewoningen neer te zetten. Want juist sociale huurders hebben behoefte aan lagere energierekeningen. De Vlaamse Regering plant 65.000 nieuwe sociale woningen tegen 2020. Kiezen voor een Groene New Deal betekent dat men ernaar streeft om van al deze woningen lage-energiewoningen te maken en waar mogelijk passiefwoningen. Zo kan men mee een markt creëren voor hoogwaardige ecologische bouw in Vlaanderen.

4.2.2. Groene openbare gebouwen

Dezelfde inspanningen kunnen gebeuren voor andere gebouwen, te beginnen met alle openbare gebouwen. De overheid moet zelf het goede voorbeeld geven. Daarom pleiten we voor een groen investeringsprogramma voor de nieuwbouw van publieke gebouwen: administratieve gebouwen, kantoren, ziekenhuizen enzovoort. De eerste aanzet is gegeven met de keuze voor de bouw van 25 passiefscholen. Maar als onderdeel van het Vlaamse investeringsprogramma zullen er nog 211 scholen gebouwd worden de komende jaren. Terwijl de norm voor alle andere schoolgebouwen E 70 wordt: dat is dan weer veel minder ambitieus. De norm zou ook hier ten minste op E60 kunnen zijn, of men zou het doelpercentage voor passiefscholen kunnen optrekken.

De Vlaamse overheid kan ook duurzame kantoren en kantoor sites stimuleren naar het model van het 'Cradle to Cradle'-kantoorwijkproject Park 20/20 te Haarlemmermeer³².

De Vlaamse overheid zou ook meer het voorbeeld kunnen geven wat het gebruik van duurzame bouwmaterialen betreft. Duurzaam bouwen mag niet verengd worden tot energiezuinig bouwen.

4.2.3. Sociale klimaatwijken

In Duitsland en Nederland wordt vorm gegeven aan CO₂-neutrale of echt duurzame wijken. In Vlaanderen verwijst de actie klimaatwijken van de Bond Beter Leefmilieu naar bewonersgroepen die elkaar helpen om hun ecologische voetafdruk naar beneden te halen. Tot de bouw van echte klimaatwijken naar het voorbeeld van Vauban (Freiburg) of EVA Lanxmeer (Culemborg) is het bij ons nog niet gekomen. Ook praktische ondersteuning van klimaatinitiatieven op wijkniveau (zoals in het project duurzame wijken van het Brusselse Gewest) is nog niet structureel voorhanden.

In Vlaanderen worden veel nieuwe verkavelingen aangesneden en nieuwe wijken gebouwd. Overheid en projectontwikkelaars spelen graag groene troeven uit (veel groen, gemeenschapsruimte, woningen met laag energieverbruik, zonnepanelen, eventueel het autoluwe karakter). Maar een keuze voor een coherent duurzaam project is meestal te hoog gegrepen. Vanuit de privésector wordt nu het voortouw genomen: het project Tweewaters (1200 woningen) van Ertzberg in de Vaartkom in Leuven heeft de ambitie om een CO₂-negatieve wijk te bouwen (waarbij 28% van de bewoners van de stad Leuven van groene energie zou voorzien worden). Andere projecten die volgens het departement Leefmilieu, Natuur en Energie in het kader van een transitie naar duurzaam wonen en bouwen als model kunnen dienen, zijn de Gasmetersite in Gent (500 woningen), het Igemoproject Papenhof in Mechelen (280 woningen) en het project 'Ieper Oostsector' (200 woningen). De Vlaamse Regering zou het tot stand komen van klimaatwijken die naam waardig, actief kunnen bevorderen en daartoe een impulsprogramma sociale klimaatwijken kunnen lanceren. Met aandacht voor het ecologische (energiebesparing – groenbeheer – waterhuishouding – afval), maar ook voor aspecten van het samenleven (voldoende sociale woningen – sociale netwerken – meer gedeelde ruimte en voorzieningen – meer-generatiewonen – mantelzorg). Per provincie zouden een of meer proefprojecten kunnen gestart worden. Met de bedoeling dat deze projecten zowel op ecologisch als op sociaal vlak een voorbeeldrol kunnen gaan vervullen. Op termijn kunnen duurzaamheidsnormen opgelegd worden aan alle nieuwbouwwijken.

Samengevat denken we dat er een groot potentieel is aan extra groene jobs in de bouw (10.000). De duurzame keuzes die we voorstellen, zorgen ervoor dat de

bouwmarkt niet stilvalt, dat tienduizenden jobs vergroenen, en dat alle 170.000 bestaande jobs veiliggesteld worden.

4.3. *Ecologisch mobiel*

4.3.1. *Duurzame logistiek*

In een Groene New Deal verwachten we niet alle heil van investeringen in logistiek, inzonderheid investeringen in meer vrachtwagens en vrachtwageninfrastructuur. Er rest ons te weinig open ruimte om van onze contreien de logistieke draaischijf te maken voor heel Europa. Te veel verkeer gaat over de weg: 79% van het vrachtverkeer en 88% van het personenverkeer. Met alle gevolgen vandien voor de CO₂-uitstoot. Vlaanderen heeft al het dichtste wegennet van de wereld. De schaarse bedrijfsgronden kunnen beter gebruikt worden voor echte productie die meerwaarde én jobs creëert, dan voor opslag en overslag. Meer verkeer aantrekken zorgt voor meer kosten voor het milieu (luchtvervuiling), maar ook voor de rest van de economie (congestie). Ook verschillende economen als Geert Noels en bedrijfsleiders maken inmiddels deze analyse.

Juist omwille van de veerkracht van onze economie en de werkgelegenheid kan de overheid het best kiezen voor maatregelen om het vrachtwagenverkeer over de weg te beperken:

- een beperkte toewijzing van bedrijventerreinen bestemd voor logistieke functies via de ruimtelijke uitvoeringsplannen. Rekening houdend met de schaarste aan industriegrond, moet de Vlaamse overheid de voorrang geven aan ruimte om te ondernemen, niet om te stapelen;
- de snelle invoering, samen met Nederland, van de slimme kilometerheffing voor vrachtwagens.

Hét alternatief is voor ons het stimuleren van milieuvriendelijker vervoerswijzen. Dat betekent dat ook de gewesten mee de kaart trekken van het vervoer per spoor (bijvoorbeeld hogesnelheidsgoederentreinen). Andere alternatieven zijn zeeschepen die aan kustvaart doen ('hort sea shipping', binnenscheepvaart, maar ook OLS (ondergrondse logistieke systemen of transportnetwerken), zoals verdedigd door prof. Wim Winckelmans, als verbinding tussen de linker- en de rechteroever van de Antwerpse haven. Bedrijven

worden het best ontsloten via spoor of water. De verschillende vervoerswijzen worden optimaal op elkaar afgestemd (multimodaliteit). Dat is de kern van een duurzame logistiek.

De Vlaamse Regering ontwikkelt proefprojecten rond stadsdistributie. De distributie in onze steden willen we meer ondergronds laten verlopen via hypermoderne buizenleidingen, transportbanden en vrachttrams. Bovengronds kan geleverd worden via nieuwe stedelijke waterwegen of kleine elektrische bestelwagens die rijden binnen venstertijden. Een raster van multimodale overslagpunten voor stadsboxen (mini-containers) aan de rand van grote en kleinere steden, vormt de basis van onze visie op een nieuwe duurzame stedelijke logistiek.

4.3.2. *Autoluwe centra, grote voetgangersgebieden, fietsstraten*

De Vlaamse overheid kan investeren in levendige stads- en dorpscentra. Dat is goed voor handel, diensten en horeca. Grote voetgangersgebieden maken het aangenaam om te vertoeven in de kernen.

De overheid investeert in goed onderhouden fietspaden en een fietsnetwerk zonder gaten. Om het Totaalplan Fiets voor Vlaanderen te realiseren, zijn nog honderden kilometers nieuwe fietspaden nodig. Dat zijn voor ons de belangrijkste 'missing links' in Vlaanderen. Maar we kijken nog verder. We willen fietshoofdwegen in centra, fietsstraten waar fietsers voorrang hebben binnen de bebouwde kom en de omvorming van functionele en recreatieve fietsroutes tot echte fietssnelwegen.

De Vlaamse overheid streeft samen met de lokale besturen naar een 'modal mix' van steden en gemeenten waarbij de meeste verplaatsingen gebeuren te voet of met de fiets, dan met het openbaar vervoer en ten slotte met deelauto's of privéwagens. Een mix van bijvoorbeeld 40% – 30% – 30% moet op termijn haalbaar zijn. De gewestoverheid kan gemeenten steunen om dichterbij te komen bij zo een duurzame mix.

4.3.3. *Vlaanderen op het spoor*

Openbaar vervoer moet aangenaam zijn, veilig en trendy. De laatste jaren zijn veel plannen aangekondigd, maar is er relatief weinig gerealiseerd. Omdat de regering geen duidelijke keuzes kon of wou

maken. De Vlaamse Regering moet werk maken van een ambitieus investeringsprogramma in licht spoorverkeer. In de steden willen we centra en hoofdstraten waar enkel trams rijden en geen auto's.

De Vlaamse Regering kan ervoor kiezen om de tram terug te brengen naar middelgrote steden (Leuven, Mechelen, Kortrijk, Aalst enzovoort) en vervuilende en lawaaierige bussen te vervangen door bovengrondse trams of trolleybussen. Een groot deel van de middelen die nu gaan naar nieuwe autowegen kunnen beter ingezet worden om een grootschalig investeringsprogramma in lightrail-verbindingen binnen afzienbare termijn echt mogelijk te maken. Regio-tram/treinnetten die aansluiten op het spoor, kunnen onze voorsteden bedienen en het aantal autoverplaatsingen verminderen. Binnen tien jaar zouden er alleen nog hybride bussen mogen rondrijden in Vlaanderen, als overstap naar 100% zero-emissievoertuigen.

De Vlaamse overheid en de Lijn stimuleren systematisch deelauto's als alternatief voor privéauto's. Tegen 2010 zou een op de tien autoverplaatsingen kunnen gebeuren met een deelwagen. Bedrijfswagens kunnen aangevuld worden met en op termijn vervangen worden door mobiliteitsbudgetten.

4.3.4. Rijden op groene stroom

Door de sterk verbeterde batterijtechnologie (lithiumionenbatterijen zoals ontwikkeld bij Umicore), biedt de elektrische aandrijving steeds betere perspectieven om het autopark te vergroenen. De actieradius van 100% elektrische wagens blijft voorlopig beperkt. Kleine elektrische stadswagens (zero-emissiewagens) kennen in het buitenland steeds meer succes. Aangezien 80% van alle autoverplaatsingen binnen een straal van 20 km gebeurt, zijn zij de ideale aanvulling op fiets of openbaar vervoer binnen stedelijke gebieden. Zij voldoen ook aan de strengste criteria voor milieuzones in steden. Voor doorsneewagens die ook voor langere afstanden gebruikt worden, bieden hybride 'plug in'-modellen een goede oplossing.

De Vlaamse overheid ontwikkelt een impulsprogramma voor de gelijktijdige ontwikkeling van een (hybride)elektrisch wagenpark en de verdere uitbouw van de capaciteit aan windenergie om deze wagens van groene stroom te voorzien. Deze koppeling is wel essentieel. Elektrische wagens laten rijden op fossiele of nucleaire stroom is voor ons geen optie. Elektrowagens kunnen ingezet worden om overtollige windstroom die niet op het net kan, tijdelijk op te slaan

en bij tekorten terug af te geven ('V2G- of 'vehicle to grid'-technologie'). Het park aan elektrovoertuigen kan zo dienst doen als stroomregelaar. Als de elektrovoertuigen doorgaans 's nachts worden opgeladen, zorgen ze mee voor een evenwichtige spreiding van het verbruik van groene stroom. Via dit impulsprogramma steunt Vlaanderen investeringen in de verdere ontwikkeling van plug-in-hybrides en elektrische voertuigen, in vernieuwende stroomopslagtechnieken, in een netwerk van gewone oplaadstations en snelladers op basis van hernieuwbare energie. Er wordt een concreet streefdoel vooropgezet: een half miljoen plug-in-hybrides in Vlaanderen tegen 2020.

Vlaanderen steunt de auto-, vrachtwagen- en autobusconstructeurs in Vlaanderen (Volvo Cars en Trucks, General Motors (GM), Ford, Audi, Daf Trucks, Van Hool) als ze mee willen stappen in deze transitie.

4.3.5. Waterstof

Daarnaast moeten ook andere pistes verder verkend worden, bijvoorbeeld de opslag van energie in waterstof en de inzet van brandstofcellen. Mogelijk kunnen waterstof en elektriciteit in de toekomst complementair ingezet worden als energie-opslag en/of als energiedrager³³. De productie van waterstof op zee (aan windmoleneilanden of algenplantages) zorgt voor andere transmissiemogelijkheden, maar ook andere kosten. Bestaande pijpleidingen kunnen gebruikt worden voor het transport van waterstof gemengd met aardgas. Dergelijke mengsels (Hydro-Thane³⁴) kunnen de overstap helpen maken naar een meer veralgemeende inzet van waterstof. Onderzoek naar brandstofcellen Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek (VITO) en waterstofverbrandingsmotoren (UG) wordt verder ondersteund.

4.3.6. Ecoboni voor alle milieuvriendelijke wagens

Bij de aankoop van een wagen kan de Vlaamse overheid een ecobonus geven aan wie een wagen koopt die beduidend minder vervuult dan zijn vorige wagen. De vervuilingsgraad meten we met de door VITO ontwikkelde ecoscore (een maat voor de uitstoot van CO₂, maar ook voor fijn stof, NOx en geluidshinder). Als je een nieuwe wagen koopt, krijg je een bonus als je wagen duidelijk beter scoort op het vlak van milieu dan het gemiddelde. Dit systeem bestaat al in het Waalse Gewest. Vlaanderen blijft achter: wat we zelf doen, doen we niet altijd beter. Dit lijkt ons zinvoller

dan een slooppremie voor oude wagens (eigenlijk een aankooppremie voor nieuwe wagens) zoals waarin nu voorzien is in het Duitse en Franse herstelplan. De invoering van een premie voor het wegdoen van oude meer vervuilende wagens kan wel overwogen worden bij de invoering van milieuzones in steden.

Door steun aan milieuvriendelijke wagens kunnen ook groene jobs gecreëerd worden. Het bouwen van zuinige wagens (dus met een uitstoot lager dan 120 gram CO₂ per km), beslaat in de EU volgens de United Nations Environment Programme (UNEP) 7.5% van de productiecapaciteit. Als we dit toepassen op België, komen we op ongeveer 3000 bestaande groene jobs. Maar Groen! schuift een meer ambitieuze streefnorm naar voren tegen 2020 (80 gram CO₂ per km) en wil ook dat alle wagens tegen dan voldoende schoon zijn. Samen met de investeringen in een nieuw elektrowagenpark, moet de productie van groene wagens goed zijn voor 10.000 groene jobs en dus het behoud van veel van de 32.500 jobs in de sector van de auto-assemblage en aanverwante sectoren.

4.4. Groene industrie: 'Cradle to Cradle'

4.4.1. Industriële ecologie

Ook in de (basis)industrie zullen in de toekomst groene jobs bijkomen. In het UNEP-referentierapport verrekent men jobs die tot stand komen door milieuvriendelijker procédés binnen veel klassieke bedrijven. Dat kan gaan van de productie van milieuvriendelijker staal, duurzame chemie tot papierproductie op basis van gerecycleerd materiaal en veel andere vormen van afval-, schrootverwerking en hergebruik van non-ferromaterialen (Umicore). Alles samen zou het om een 10.000 jobs kunnen gaan die een groene invulling krijgen. De sterkste groeimogelijkheden zitten in de afvalverwerkende sector en het ontwerpen van echt nieuwe groene producten (eco-design).

Maar we kunnen nog een stap verder zetten. De overheid kan bij de aanleg van bedrijfsterreinen, havens en luchthavens het model van de industriële ecologie stimuleren. Ook fabrieken kunnen heel wat leren van de natuur. De industrie kan beschouwd worden als een ecosysteem met eigen kringlopen. In een dergelijk systeem wordt gekozen voor samenwerking (industriële symbiose) om kostenefficiënt te werken. Afvalstoffen van het ene bedrijf worden grondstoffen voor het andere bedrijf, energieoverschotten in het ene

bedrijf (warmte of stoom bijvoorbeeld) worden positief ingezet in het buurbedrijf. Principes zoals die ook in de 'Cradle to Cradle'-filosofie³⁵ verdedigd worden. Ook bestaande bedrijven kunnen zich inschakelen in de industriële ecologie. Waar dergelijke initiatieven niet spontaan ontstaan, is er een rol weggelegd voor de overheid. Via onderzoek, maar ook via gerichte stimuli kan zij bedrijven overtuigen om hun materiaal en energiestromen beter op elkaar af te stemmen.

4.4.2. Groene jobs in de recyclage-industrie

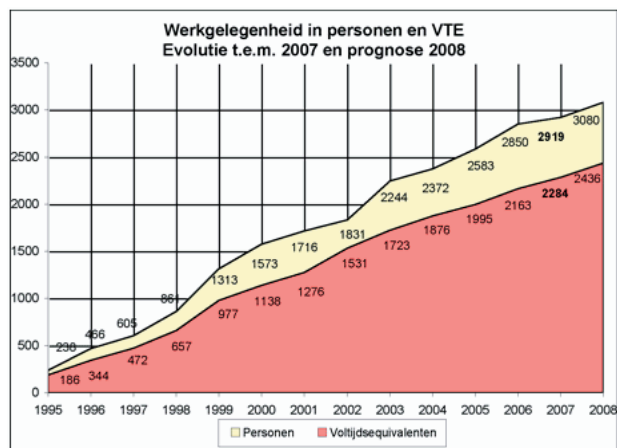
Vlaanderen heeft een grote voorsprong opgebouwd in het selectief inzamelen van avalstoffen en heeft op eigen bodem belangrijke afvalverwerkingsfilialen en recyclagebedrijven uitgebouwd. De Federatie van Bedrijven voor Milieubeheer (FEBEM) raamt het aantal jobs in de Belgische private afvalverwerkende industrie op 6000³⁶. Hier mogen we zeker een groei van 30% verwachten tegen 2020³⁷. Het is een van de enige groene sectoren waar we echt een voorloperspositie verworven hebben. Sommigen krijgen het dan benauwd. Lopen we niet te ver uit voor het peloton? Het tegendeel is waar. We zijn erin geslaagd een belangrijk concurrentievoordeel uit te bouwen en dat mogen we nu zeker niet prijsgeven. Het inbouwen van een status-quo in nieuwe afvalstoffenplannen, het opgeven van de vroegere ambitie ter zake, is dan ook weinig toekomstgericht.

Vlaanderen heeft heel wat te winnen bij een verdere uitbouw van een markt voor secundaire grondstoffen (en brandstoffen). Zeker op een ogenblik dat de prijzen voor grondstoffen in het algemeen aan zeer sterke schommelingen onderhevig zijn en waarschijnlijk in een structureel opwaartse trend zitten.

De Vlaamse Regering kan maximaal inzetten op meer en betere jobs in de kringloopsector (nu al bijna 2500 jobs – zie grafiek), tweedehandswinkels en in de vele bedrijven die bezig zijn met nuttige toepassingen in het verlengde van de terugnameplicht voorzien in het Vlaamse Afvalstoffendecreet en het Vlaams reglement inzake afvalvoorkoming en -beheer (VLAREA). We geven enkele voorbeelden: de compostering en vergisting van organisch afval, de verwerking van houtafval, de recyclage van verpakkingen en kunststofafval (Fost Plus en Val-i-pac), de verwerking van non-ferro (bijvoorbeeld Umicore), van metalen, glas, bouwstoffen, batterijen, vervallen geneesmiddelen, de ontmanteling van autowrakken (Federauto), het verwerken van autobanden, van afgewerkte oliën en frituurvetten, van textielafval enzovoort. Voor al

deze afvalstromen is het van belang (voor het milieu, maar ook voor de werkgelegenheid en onze economie) dat ze zoveel mogelijk dicht bij de bron verwerkt worden, het best in Vlaanderen zelf, dat de overheid mee investeert in het vinden van afzetmarkten en dat er zo weinig mogelijk materiaal verdwijnt naar het buitenland.

38

Nog een stap verder gaan de inspanningen om via ecodesign van in de conceptfase afvalstromen te beperken of te vermijden. De transitiearena duurzame materialen (en kunststoffen) van Plan C van de OVAM zet hierop in. De Vlaamse Regering heeft er alle belang bij dergelijke duurzame preventie-initiatieven structureel te ondersteunen.

4.4.3. Steun voor groene doorbraakinnovatie – Cleantech

Investeren in groene technologie zal beslissend zijn voor de concurrentiekracht van de Vlaamse bedrijven. De ecotechnologieën nemen de plaats in van de ICT enkel jaren geleden. Het bedrijfsleven zelf, met name Agoria wil de trein niet missen en lanceerde de leuze: 'No Future without Green Technology'³⁹.

De Vlaamse overheid kan ervoor kiezen om alle bedrijven te steunen die willen investeren in energie-efficiëntie of in betere milieuprestaties. De bestaande wedstrijdformule (call-systeem) voor het toekennen van ecologiesteun kan het best verlaten worden en vervangen worden door een rollend investeringsfonds. Het budget voor ecologiesteun moet verdubbeld worden. Zuinig ruimtegebruik wordt een integrale voorwaarde voor ecologiesteun. De ecologie-efficiëntiescan van de OVAM wordt gebruikt als graadmeter.

Starters, kmo's en bedrijven die zorgen voor extra groene jobs hebben recht op extra steun.

De helft van de ecologiesteun kan voorbehouden worden voor steun aan bedrijven die echt voorlopen inzake energie- en milieu-innovaties. De echte pioniers ('top runners') hebben behoefte en recht op volle ondersteuning. We denken concreet aan ondernemers die producten ontwikkelen en op de markt brengen die een stuk verder gaan dan de gangbare norm en rekening houden met het milieu in al hun levensfasen (grondstoffen, energie, productie, ontmanteling). Ideaal is dat het gaat om producten die zo ontworpen worden dat ze geen vervuiling en zelfs geen afval meer veroorzaken. Voorloperbedrijven die het cradle-to-cradle-ideaal van 'ecodesign' benaderen, krijgen een premie die ze doorrekenen naar hun klanten, zodat hun producten relatief voordelig worden. Met de federale overheid wordt afgesproken dat de top runnerproducten na verloop van tijd de nieuwe standaard worden.

Ook elders worden de middelen voor onderzoek en ontwikkeling geheroriënteerd naar doorbraakinnovatie. Er komt meer integratie van beleid, vooral tussen economie, energie en leefmilieu. Instrumenten zoals de ecologiesteun, Presti (afvalpreventie), transitie-management rond duurzaam bouwen of rond duurzame materialen worden beter op elkaar afgestemd. Het Milieu Innovatie Platform (MIP) krijgt een coördinerende en sturende rol.

In de taakstelling voor competentiepolen kan de duurzaamheidsdimensie expliciet ingebouwd worden: bijvoorbeeld het stimuleren van schone en slimme vervoersvormen via een 'duurzaamheidstransitie' in het transport in het kader van Flanders Drive, meer steun voor lokale ecologische productie in het kader van Flanders Food, aandacht voor ecologisch design in het kader van Flanders' InShape.

De Participatiemaatschappij Vlaanderen (PMV) investeerde 15 miljoen euro in het Capricorn Cleantech Fund dat hoort bij de drie belangrijkste Europese investeringsfondsen op het vlak van schone technologie. Maar dat geld gaat vooral naar buitenlandse Cleantech-projecten. Het zou beter in eigen land geïnvesteerd worden. Hét belangrijkste probleem met de PMV is echter dat ze via ViA-invest vooral investeert, niet in cleantech, maar in autosnelwegen.

4.4.4. Vlaamse actieplannen voor groene chemie, witte biotechnologie en groene nanotechnologie

Groene Chemie

De chemiesector is van groot belang voor Vlaanderen. Vandaar dat de Vlaamse overheid maximaal moet inzetten op de transitie van de sector naar een duurzame chemie. Essenscia koos in 2007 voor duurzame ontwikkeling als strategie voor de chemie in Vlaanderen. Met het FISCH-project ('Flemish Strategic Initiative for Sustainable Chemistry') werd een haalbaarheidsonderzoek opgezet.

Op het vlak van energie-efficiëntie (benchmarkconvenant), uitstoot van broeikasgassen en andere vervuilende stoffen, heeft de sector al grote inspanningen geleverd. Met het REACH-programma wordt de garantie gegeven dat de producten van de chemie geen belasting kunnen betekenen voor milieu en gezondheid. Een volgende stap is het geleidelijk afbouwen van de afhankelijkheid van olie als brandstof, maar ook van olie als belangrijke grondstof. De petrochemie moet evolueren in de richting van een meer biogebaseerde industrie.

Witte biotechnologie

Prof. Wim Soetaert van de universiteit van Gent verwijst naar internationaal onderzoek dat stelt dat tegen 2010 wereldwijd 10% van de chemische producten al aangemaakt zou worden op een biologische basis. De Vlaamse overheid kan de ontwikkeling van de zogenaamde 'witte biotechnologie' bevorderen. Dat is ook de conclusie van een viWTA-dossier ter zake.

De Vlaamse overheid kan steun bieden bij het onderzoek en de ontwikkeling van de inzet van biogebaseerde grondstoffen in de chemische bedrijven en naar de ontwikkeling van een nieuwe biogebaseerde economie in Vlaanderen.

Een concreet voorbeeld zijn de bioplastics. Deze worden nu al toegepast voor zakjes, verpakkingen, wegwerpbestek, of worden al verwerkt in banden.

Bioplastics: breken nog niet echt door omdat ze nog steeds duurder zijn dan plastics uit aardolie. Een voorbeeld is plastic van polymelkzuur (PLA). Daarvan kun je alles maken wat je met gewone plastics ook kunt. In Japan is er een mobieltje op de markt van bioplastic. Sommige bioplastics zijn zelfs composteerbaar, je kunt ze dus bij het gft-afval gooien. Er bestaat zelfs plastic speelgoed met zaden. In de afvalfase groeit er een plantje uit.

Grondstoffen voor biologisch afbreekbare materialen zijn vooral suikers (zetmeel, cellulose) en plantenoliën, die uit maïs, tarwe, aardappelen en koolzaad gewonnen kunnen worden. De grote doorbraak komt er waarschijnlijk pas bij de 2e of 3e generatie biograndstoffen (biomassa op basis van niet-voedingsgewassen of organisch afval). Ook hier is het belangrijk keuzes te maken die op termijn houdbaar zijn. Het ruimtebeslag is in Vlaanderen de beperkende factor. In plaats van in te zetten op cellulose-ethanol uit genetisch gemanipuleerde populieren, kan men beter onderzoek doen naar algenplantages op zee.

Maar dan is het wel essentieel dat de Vlaamse overheid sluitende duurzaamheidscriteria bepaalt voor elke inzet van biogebaseerde grond- en brandstoffen. Onduidelijkheid hierover legt een zware hypotheek op de ontwikkeling van de biologische chemie en economie. Maar ook op de inzet van biomassa voor energieproductie.

De Vlaamse en federale overheid trokken reeds sterk de kaart van de biobrandstoffen (cf. het Bio-Energy Valley-project in Gent). Europa bepaalde concrete doelstellingen. Daarbij moeten duidelijke keuzes gemaakt worden. De inzet van biobrandstoffen als bijmengsel in gewone benzine of diesel voor voertuigen is wellicht te weinig efficiënt. Biomassa die voldoet aan alle duurzaamheidscriteria kan beter ingezet worden bij warmte-opwekking en stroomproductie.

Smart breeding

Het is ook van belang dat de Vlaamse overheid zich opnieuw positioneert in de discussies over de klasieke (groene) biotechnologie en het uitzetten van genetisch gewijzigde organismen (ggo's). De Vlaamse Regering gooide zich in de strijd om veldproeven met genetisch gewijzigde populieren juridisch af te dwingen. Nu blijktbaar met succes.

Via het Coëxistentiedecreet wordt de inzet van ggo's over heel Vlaanderen mogelijk. De restricties overtuigen niet. Met beide initiatieven gaat de Vlaamse Regering in tegen recente wetenschappelijke bevindingen over de effecten van ggo's op milieu en gezondheid. Op 11 november 2008 publiceerde de Oostenrijkse regering een studie die nieuwe en zeer ernstige vragen opwerpt over de langetermijneffecten van ggo's op de gezondheid van dieren. Ze toont dat de vruchtbaarheid van muizen die gevoerd worden met een genetisch gemanipuleerde maïsvariëteit significant afneemt vanaf de derde generatie. Het minste dat men dan kan zeggen is dat er ernstige twijfels blijven specifiek over de effecten van ggo's op de gezondheid. Daarnaast zijn er ettelijke onderbouwde argumenten rond de risico's van vrijzetting van ggo's voor het leefmilieu en de biodiversiteit. De klassieke

technieken van genetische manipulatie bieden weinig toekomstperspectief.

De Vlaamse overheid zou beter de kaart trekken van een nieuwe toekomstgerichte ontwikkeling, namelijk deze van de 'smart breeding' waarbij men traditionele teeltmethoden toepast van kruisingen en hybridisering, maar nu op basis van de kennis van het genoom van planten. Genetisch geassisteerde biologische productie zeg maar. Daarbij zou men 'slapende genen' in de plant zelf bloot leggen en activeren in plaats van genen over te dragen⁴¹.

Groene nanotechnologie

Nanotechnologie biedt tal van positieve mogelijkheden op het vlak van gezondheid, milieu en energie. Nanodeeltjes kunnen gebruikt worden als medicijnen ('nanolichaampjes') tegen kankercellen en men werkt aan bioreactoren, die in het menselijk lichaam zelf medicijnen kunnen aanmaken. Nanodeeltjes kunnen een bijdrage leveren bij de productie van voedings-supplementen. Nanocapsules kunnen ingezet worden voor het fabriceren van slim en zelfreinigend textiel. Nanotechnologie kan membranen en filters optimaliseren, wat van belang is voor de behandeling van afvalwater en de verwijdering van afvalstoffen. Nanodeeltjes zouden kunnen helpen bij de omzetting van plantaardige olie in biobrandstoffen. Nanodeeltjes zullen wellicht ook zorgen voor een quantumsprong in de ontwikkeling van zonnecellen. Bij de TU Delft werkt men aan een systeem om goedkope zonnecellen in een verlaag op huizen aan te brengen.

De Vlaamse overheid kan het onderzoek op het vlak van nanowetenschappen en nanotechnologie bevorderen en hiervoor naar Europees voorbeeld een eigen Vlaams Actieplan Nanotechnologie uitwerken, waarbij:

- ruim aandacht wordt besteed aan de gevolgen van bestaande of nieuwe nanotechnologische toepassingen op het leefmilieu en op de gezondheid;
- uitdrukkelijk de keuze wordt gemaakt om enkel vredelievende, niet-militaire toepassingen van nanotechnologie te steunen;
- de participatie van burgers, wetenschappers, onderzoeksinstituten, bedrijven en het parlement bij het onderzoek en de ontwikkeling van nanotechnologische toepassingen wordt versterkt.

Slim en Schoon: de toekomst is aan groene ICT

De toekomst is aan technologieën die voldoen aan de 4 S'en: die tegelijk slim, schoon, spaarzaam en sociaal zijn.

Via ICT-toepassingen kunnen veel processen sterk generationaliseerd worden. Met als gevolg meer productiviteit en efficiëntie, grote besparingen, ook van grondstoffen en energie, en minder vervuiling. Het internet heeft een milieuvriendelijk imago. Deels is dat terecht. Een krant die we op het internet lezen, hoeft niet gedrukt, getransporteerd en opgehaald te worden. Er wordt dus energie en materiaal gespaard.

Maar slimme technieken zijn niet per definitie schoon. ICT is tegelijk ook een energievreter en milieuvervuiler. De Vlaamse overheid moet een eigen actieplan opstellen om te komen tot groene ICT.

Grote internetbedrijven als Yahoo!, Google en Microsoft hebben megadatecenters nodig die ook navenant veel energie vreten. Naast de energie die nodig is om de servers te laten draaien is er nog eens evenveel energie nodig voor ventilatie, om de apparaten af te koelen, energie om de desktops te laten draaien, om hard- en software te produceren enzovoort. Als je alles meerekent kom je uit op een wereldwijde energieconsumptie van het internet van maar liefst 260 gigawatt, meer dan 15 procent van het totale elektriciteitsverbruik. Internet stoot jaarlijks evenveel broeikasgassen uit als 22 miljoen auto's. De computerkracht die nodig is om de virtuele wereld in stand te houden en de hoeveelheid niet hernieuwbare grondstoffen die daarvoor nodig is, is van die aard dat we nu gerust kunnen zeggen dat een virtueel personage, een avatar in Second Life meer luchtvervuiling veroorzaakt dan een echte burger in een land als Brazilië...⁴².

Verschillende internetbedrijven hebben nu de krachten gebundeld⁴³ om te komen tot groene pc's. Daarnaast wil men ook werk maken van groene servers. Met het 'Climate Savers Computing Initiative' wil men 90% winnen aan energie-efficiëntie. Als dat lukt zou men de uitstoot van jaarlijks 54 miljoen ton broeikasgassen kunnen voorkomen, het equivalent van de uitstoot van 11 miljoen wagens of van 20 kolengestookte centrales van 500 megawatt.

e-Waste vermijden ⁴⁴

Veel elektronica-afval wordt naar ontwikkelingslanden uitgevoerd. In arme landen zijn er geen mogelijkheden om het giftige e-waste zo veilig mogelijk te verwerken. Het wordt daar met de hand uit elkaar gehaald, vaak door kinderen, zonder enige veiligheidsmaatregelen. Bovendien worden de onbruikbare delen verbrand in de open lucht of gedumpt. Hierdoor worden mens en milieu blootgesteld aan de giftige stoffen uit de apparaten, met enorme vervuiling tot gevolg.

Elektronische apparaten bevatten verschillende gevaarlijke chemicaliën en materialen zoals pvc, broomhoudende vlamvertragers, lood en geperfluoreerde chemicaliën. In juli 2006 trad een nieuwe Europese verordening BEA (Besluit beheer elektrische en elektronische apparatuur) in werking. Deze verordening verbiedt het gebruik van zeswaardig chroom, een aantal broomhoudende vlamvertragers, kwik, lood en cadmium in elektronische apparaten. Een stap in de goede richting. Maar er moeten nog veel meer stoffen uit elektronica geweerd worden zoals alle overige broomhoudende vlamvertragers, pvc en PFO's.

Ook elektronisch afval kan en moet in Vlaanderen verwerkt worden. De knowhow bestaat. Net als voor andere afvalverwerkingsfilières kunnen hier groene jobs gecreëerd worden. Als elektronisch afval toch wordt uitgevoerd, moet er zekerheid zijn over de condities van de verwerking op de eindbestemming. Op dit moment is dat zo goed als onmogelijk.

4.5. Ecologische landbouw

4.5.1. Naar een klimaatvriendelijke CO₂-neutrale landbouw

Landbouw en milieu hebben op termijn gelijklopende belangen. Het is dan ook cynisch dat landbouwers en milieubeschermers zo dikwijls tegen elkaar uitgespeeld worden. Nog meer dan de industrie heeft de landbouw alles te winnen bij de keuze voor een geïntegreerde duurzame ontwikkeling.

De landbouw vandaag is sterk gemechaniseerd, verbruikt veel fossiele energie en is verantwoordelijk voor ten minste 11% van de uitstoot van broeikasgassen in Vlaanderen. De Vlaamse overheid kan een

actieplan opstellen om de Vlaamse landbouwbedrijven te helpen om op termijn CO₂-neutraal te produceren. Men kan zorgen voor gratis energie-audits voor land- en tuinbouwbedrijven en steun voor investeringen in energie-efficiëntie, zonnepanelen en windturbines voorgefinancierd door een Klimaatfonds. Verder kunnen stimulansen gegeven worden om energie te besparen door anders om te gaan met minerale meststoffen en krachtvoer. Vooral in de glastuinbouw zijn grote energiewinsten mogelijk. Via de techniek van 'de gesloten kas' kunnen serres uitgroeien tot zonnecollectoren en netto-energieleveranciers. De teelt van energiegewassen kan ervoor zorgen dat de landbouw zelfbedruipend wordt op het vlak van energievoorziening.

4.5.2. Minder voedselkilometers – voorrang voor streekproducten

Voor het transport van voedsel over lange afstanden zorgt voor veel uitstoot van CO₂. Een voorbeeld is dat van een blikje tomatensoep met balletjes dat 32.000 kilometer aflegt voor het in onze soepkom belandt. De Vlaamse Regering kan een beleid voeren dat erop gericht is om het aantal voedselkilometers te beperken. Voedingswaren kunnen een label krijgen waarop het aantal voedselkilometers vermeld wordt. Tegelijk kan er een kwaliteitslabel komen én meer steun voor duurzame streekproducten. Samen met een promotiecampagne voor seizoensgebonden groenten.

4.5.3. Voor een vermindering van de veebezetting – Minder Vlees = Minder CO₂

Vlaanderen is wereldkoploper wat het samenpakken van dieren op een beperkte oppervlakte betreft. En veel vlees eten is niet gezond. Maar het is ook niet goed voor het milieu. De productie van een biefstuk van 250 gram zorgt voor een CO₂- uitstoot van tussen de 2 en 3 kilo. De Vlaamse overheid kan ertoe bijdragen dat onze landbouw minder afhankelijk wordt van de invoer van veevoedergewassen. Er kan opnieuw in steun van het landbouwinvesteringsfonds voorzien worden voor grondgebonden bedrijven en bedrijven die diervriendelijker produceren, door dieren meer bewegingsruimte en vrije uitloop te bieden. De overheid kan de afbouw van de veestapel (warme sanering) weer prioriteit geven zoals dat het geval was tijdens de paars-groene regering en kan mensen aanzetten om minder vlees te eten. De overheid kan voor

haar eigen ambtenaren het goede voorbeeld geven en zorgen dat men altijd kan kiezen voor een vegetarische schotel.

4.5.4. *Minder schadelijke pesticiden – 20% biologische landbouw tegen 2020*

De Vlaamse overheid wil dat er minder pesticiden gebruikt worden in de landbouw. Maar in de praktijk worden boeren te weinig gesteund om te komen tot meer ecologisch verantwoorde bestrijdingsmethoden. Vlaanderen zou het onderzoek en de ontwikkeling van natuurlijke gewasbeschermingsmethodes en van biologische pesticiden fors kunnen stimuleren. Vlaanderen moet de ambitie hebben om hierin wereldwijd koploper te worden.

De Vlaamse Regering heeft een Actieplan Biologische Landbouw. Maar dit plan vertoont nog te weinig ambitie. De vraag naar biologische producten in Vlaanderen is fors gestegen. Maar de productie kan niet volgen. Vlaanderen doet het wat dat betreft stukken slechter dan Wallonië. In Vlaanderen is amper 0,52% van de teelten biologisch, in Wallonië is dat al 3,35%. Het Europees gemiddelde is zelfs 4,3%. Het gevolg is dat veel bio in Vlaanderen in feite afkomstig is uit het buitenland. In Duitsland is bewezen dat er ook veel groene jobs gecreëerd kunnen worden in de biologische landbouw: in 2006 ging het om 41.600 arbeidsplaatsen⁴⁵.

Vlaanderen zou vooral de korteketenverkoop moeten stimuleren, waarbij de afstand tussen producent en consument zo klein mogelijk gehouden wordt. Om meer boeren de stap te helpen zetten naar de biolandbouw is het belangrijk dat er voldoende ondersteuning komt tijdens de periode dat boeren omschakelen van gangbare naar biologische landbouw. De bestaande hectaresteen kan verhoogd worden of men kan werk maken van prijswaarborgen, naar het voorbeeld van de extra toeslagen die het Nederlandse melkbedrijf Campina biedt aan biologische melkveehouders. De overheid zou ook het best de controlekosten voor biologische producten integraal overnemen. Het is immers niet billijk dat de boeren met de gezondste producten de hoogste kosten betalen.

Besturen kunnen zelf een voorbeeldfunctie vervullen. In alle overheidskantines moet bio aangeboden worden. In scholen kan met steun van de overheid integraal omgeschakeld worden naar biologische maaltijden, naar het voorbeeld van de stad Rome. Zo

krijgen onze kinderen de smaak te pakken. In Nederland blijkt dat de grote cateraars wat graag inspelen op de vraag van de overheid naar meer bio.

In overleg met de federale regering en Europa moet werk gemaakt worden van betaalbare bio. Biologische producten moeten voor iedereen toegankelijk zijn. Zeker in tijden van stijgende voedselprijzen. De btw op biologische producten zou het best afgeschaft worden. Het tarief voor de biohoreca zou het best verlaagd worden van 12 naar 6%.

4.5.5. *Landbouw wordt ‘milieubouw’ – beheersovereenkomsten als vergoeding voor milieudiensten*

Landbouwers staan ‘van nature’ mee in voor het behoud van open ruimte, landschap en natuurwaarden. Landbouw staat niet tegenover natuur. Landbouw kan beschouwd worden als een verrijking van bestaand ‘ecologisch kapitaal’. Met ecologisch kapitaal bedoelen we het geheel van grondstoffen en diensten die de natuurlijke ecosystemen ons bieden⁴⁶.

Maar als van landbouwers verwacht wordt dat ze dergelijke ecosystemendiensten vrijwaren of mee uitbouwen, is het niet meer dan billijk dat daar een riant vergoeding tegenover staat, die de meerwaarde weerspiegelt die gecreëerd wordt voor de samenleving. In de internationale literatuur over ecologische economie spreekt men in dit verband steeds meer van PES: ‘Payment for ecosystem services’.

Daarbij maakt men een onderscheid tussen het vergoeden van actieve PES-projecten (waarbij betaald wordt voor menselijke arbeid die ecologische meerwaarde creëert, bijvoorbeeld het herstel van natuurgebieden) en de vergoeding voor passieve PES-projecten (een betaling voor het behoud van bestaande natuurwaarde, zonder toevoeging van menselijke arbeid, bijvoorbeeld de Ecuadoriaanse regering die afziet van olieboringen in het Yasuni Nationaal Park).

⁴⁷

De Vlaamse Regering kan het Grondfonds, waarin voorzien is in het decreet Ruimtelijke Ordening (RO) voor een belangrijk deel inzetten als een Groenfonds om groene bestemmingen of overdrukken Vlaams Ecologisch Netwerk (VEN) en integraal verwevings- en ondersteunend netwerk (IVON) te realiseren. Dikwijls zal het gaan om landbouwgrond die een groene bestemming krijgt en waarbij de landbouwer recht heeft op een vergoeding voor de geleden

plan- of kapitaalschade. Het toekennen van deze planschadevergoedingen (cf. decreet RO) kan in meer positieve zin beschouwd worden als een vergoeding voor passieve ecosysteemdiensten (natuurwaarden in stand houden). Waar mogelijk willen we schadevergoedingen combineren met actieve stimuli voor de opwaardering van open ruimte of natuurontwikkeling (vergoeding voor actieve ecosysteemdiensten).

Het bestaande stelsel van beheersovereenkomsten voor landbouwers is een eerste aanzet tot het daadwerkelijk honoreren van actieve ecosysteemdiensten. Europa en het Vlaamse Gewest vergoeden de zogenaamde ‘agromilieumaatregelen’. Het gaat om overeenkomsten tussen de Vlaamse Landmaatschappij en landbouwers “waarbij de landbouwer zich er vrijwillig toe verbindt om gedurende een bepaalde termijn een of meer beheerspakketten uit te voeren tegen betaling van een beheersvergoeding”. Het gaat dan om doelstellingen zoals soortenbescherming, perceelsrandenbeheer, het herstel, de ontwikkeling en het onderhoud van kleine landschapselementen, het botanische beheer, de erosiebestrijding en het verbeteren van de kwaliteit van oppervlakte- en grondwater. De minister bepaalt voor elke beheersdoelstelling de beheersgebieden en kan daarvoor een beheersvisie opstellen.

De Vlaamse overheid kan ervoor kiezen om dit systeem van beheersovereenkomsten zowel kwalitatief als kwantitatief uit te breiden. De vergoedingen moeten opgetrokken worden, zeker voor gronden die een groene bestemming of overdruk gekregen hebben (VEN of IVON) of die in speciale beschermingszones liggen (vogel- en habitatrictlijngebieden). Op termijn kan bekeken worden met de landbouworganisaties of de planschadevergoedingen niet geheel geïntegreerd kunnen worden in dit soort van overeenkomsten. Bovendien willen we de overeenkomsten aantrekkelijk maken voor alle landbouwbedrijven. Mevrouw Crevits betoonde zich erg gelukkig met het feit dat 3500 landbouwers zo een overeenkomst afsloten in de periode 2000-2006. Maar in 2005 telde Vlaanderen zo’n 34.410 landbouwbedrijven. Dat wil zeggen dat slechts een op tien landbouwers mee zorg draagt voor natuur en groen. Het zou een goede zaak zijn als met veel meer landbouwbedrijven een overeenkomst zou kunnen worden bereikt over een vergoeding voor milieuzorgdiensten.

Op langere termijn (tegen 2050) hebben we nog meer ambitie. Een landbouw die minder vervuult, is dan niet voldoende. Op termijn kunnen landbouw en milieu naar elkaar toegroeien: het gaat dan om ecologische landbouw die niet langer vervuult of de natuur

niet langer bedreigt, maar ons ecologisch kapitaal juist verrijkt. Een soort van ‘cradle to cradle’-landbouw dus. Landbouw wordt dan zoveel als milieubouw. Alle landbouwers worden milieubeschermers. Of beter: alle milieubeschermers worden landbouwers.

4.6. Herstelplan voor open ruimte, natuur, water, bodem

4.6.1. Herstel van open ruimte en natuur

De Vlaamse overheid moet als ambitie hebben om de ruimtelijke kwaliteit in Vlaanderen na jaren verwaarlozing opnieuw te herstellen. Daarvoor is intussen een echt herstelplan nodig. Een ecologisch en sociaal herstelplan, dat ook economisch vruchten kan afwerpen en kan leiden tot veel groene jobs.

In het kader van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen werden er 38.000 hectaren nieuwe natuur beloofd. Daarvan is volgens het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) nog maar 28% gerealiseerd.

We moeten eindelijk af van de mythe dat je alleen welvaart en werkgelegenheid kan creëren door ruimte en natuur te vernietigen. Het tegendeel is waar. De toekomst is aan nieuwe groene rijkdom en groene jobs door het behoud van open ruimte, landschappen, een levende bodem en natuurwaarden. In de groensectoren in Vlaanderen werken nu al 14.800 mensen⁴⁸.

De Vlaamse overheid kan mee vorm geven aan een nieuwe economische sector van natuur(project)ontwikkelaars en natuurontwikkelingsbedrijven die door de overheid, beheerders van stadsbossen of regionale landschappen of op termijn door de privésector (landbouw, toerisme, horeca, vastgoed) vergoed worden voor geleverde ecosysteemdiensten, bijvoorbeeld: het herwinnen van open ruimte, het herstel van de bodemrijkdom, het tegengaan van erosie, het verrijken van de fauna en flora, de opwaardering van vegetatie, bebossing, herstel van watertafels, van het waterbergend vermogen enzovoort. Dat moet gebeuren met respect voor het vele vrijwilligerswerk dat nu al gebeurt op het terrein en in nauw overleg met de bestaande terreinbeherende verenigingen (bijvoorbeeld Natuurpunt).

Maar niet al deze ingrepen kunnen gefinancierd worden door de overheid. Het gewest en lokale bestu-

ren kunnen geleverde milieudiensten vergoeden via beheersovereenkomsten met landbouwers of anderen, via groenzorgpremies voor particulieren, verenigingen, bedrijven en gemeenten. Het gewest kan lokale besturen belonen die kiezen voor het behoud van open ruimte en bijvoorbeeld afzien van het aansnijden van woonuitbreidingsgebieden als dat niet echt nodig is. Maar bij uitbreiding zien we voor de ontwikkeling van natuur en het vrijwaren van open ruimte ook een rol weggelegd voor de privésector. We pleiten voor doorzichtige en democratisch gestuurde pps-projecten op het vlak van het herwinnen van ruimte en van het herstel van natuurwaarden. Tegenover een vermeerdering van ecologisch kapitaal moet een economische vergoeding staan. Voor een groen economisch herstelbeleid is inzetten op het herstel of zelfs de verrijking van natuur, milieu, landschap de meest lonende investering op termijn. Van enkele honderden Minawerkers moeten we komen tot enkel duizenden, zowel in overheids- als in privédienst. Tegelijk kan ook het inkomen van landbouwers fors ondersteund worden. Want er is meer dan werk genoeg in Vlaanderen als we ons niet vergenoegen met het saneren van vervuiling en het behoud van wat er aan natuur overblijft, maar als we echt beslissen tot een ecologisch offensief: het herwinnen van milieuwaarden die verloren zijn gegaan.

4.6.2. Bosuitbreiding

In de langetermijnplanning Bosbouw staat dat we tegen 2010 moeten komen tot 12 percent bosoppervlakte – nu zitten we daar nog heel ver onder – om te kunnen voldoen aan de vragen wat recreatie, natuur, buffering, klimaat, houtproductie enzovoort betreft. Volgens het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen moeten we 10.000 ha extra bos realiseren.

2007 was de deadline voor het uitvoeren van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen.

Er is echter slechts 3906 ha extra bos gerealiseerd, wat overeenkomt met 29% van de doelstelling. Toch leidt die inspanning niet netto tot meer bossen in Vlaanderen, want in dezelfde periode ging 4239 ha zogenaamd zonevreemd bos verloren.

In deze taakstelling van het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen werd de prioriteit gelegd bij de realisatie van stadsrandbossen. In totaal zouden 51 projecten gerealiseerd moeten worden. Op de afbakeningskaart staan twee projecten in vurig rood, met name

de stadsbossen voor Gent en Antwerpen. Daar ligt de hoogste prioriteit. Daarnaast zijn er projecten in Mechelen, Aalst, Brugge, Kortrijk, Roeselare, Oostende enzovoort. De afgelopen tien jaar werden er inderdaad hier en daar bepaalde percelen stadsbossen gerealiseerd. Meestal zit men nog in de fase van de zoekzones en wordt er weinig voortgang geboekt op het terrein. De voorbije legislatuur is de dynamiek rond de stadsbossen stilgevallen.

Door te investeren in extra bebossing kan de Vlaamse Regering al lang bestaande ecologische onevenwichten herstellen en tegelijk nieuwe groene jobs creëren in bosbeheer, duurzame exploitatie, toerisme en recreatie. In eerste instantie moet er een planmatige oplossing komen voor de zonevreemde bossen. Tegen 2012 heeft elke Vlaamse stad een toegankelijk stadsbos op fietsafstand. Stadsbossen zijn plaatsen bij uitstek waar natuur, bos en recreatie een plaats kunnen krijgen.

4.6.3. Bodembescherming

In Vlaanderen werden al heel wat jobs gecreëerd door de decretale verplichting om de bodem te saneren en om vervuilde gronden te behandelen zodat ze opnieuw gebruikt kunnen worden. In 1999 berekende de OVAM de werkgelegenheid in de Vlaamse bodemsanering: het ging toen om 1500 jobs met een jaarlijks groeipotentieel van 15 à 25%⁴⁹. Intussen spreekt FEBEM van een goede 5000 jobs in de bodemsanering en grondreiniging in Vlaanderen. De Vlaamse Regering wil al lang werk maken van de sanering en ontwikkeling van brownfields om daarop nieuwe bedrijventerreinen of woonzones te ontwikkelen. Maar er komt weinig schot in de zaak. In haar recente herstelplan wil de regering de acties op dit vlak opnieuw aanzwengelen. Dat wordt hoog tijd. Daarbij kan gekozen worden voor nieuwe technieken van bioremediatie (sanering van de bodem via planten of bacteriën)⁵⁰. Het aansnijden van de zogenaamde ‘greenfields’ (maagdelijke open ruimte) is geen duurzame keuze als in Vlaanderen nog zo’n 42.000 tot 53.000 ha vervuilde bedrijfsterrinen⁵¹ niet gesaneerd raken. Nieuwe terreinen aansnijden is dan zoveel als kiezen voor een strategie van de verschroeiende aarde.

Intussen komt er ook steeds meer aandacht voor bodembescherming. Vermijden dat de grond vervuuld wordt met vervuilende stoffen of de grond opnieuw proper maken is een minimum. Een volgende stap is

weer werk maken van een levende bodem. We staan er niet zo vaak bij stil, maar de bodem leeft. Natuurlijke kringlopen van water, voedingsstoffen en energie zorgen ervoor dat we de bodem kunnen gebruiken. Gewassen en grondstoffen kunnen zich op en in de bodem ontwikkelen. De bodem maakt variatie in de landinrichting mogelijk, we kunnen boren in de bodem en bouwen op de bodem.

De bodem wordt in Vlaanderen niet enkel bedreigd door vervuiling, maar ook door erosie (2 miljoen ton per jaar). De vruchtbaarheid van de bodem gaat er zienderogen op achteruit: het aantal bodems met een lage en zeer lage vruchtbaarheid in Vlaanderen bedraagt reeds 25%. 179 843 ha of 13,3% van de Vlaamse bodem is verhard of afgedicht, zodat de bodem niet meer kan ademen en het water niet meer kan doorsijpelen in de grond. Er zijn in Vlaanderen nog een aantal regio's met gemeenten waar het afdichtingspercentage lager is dan 15%, voornamelijk in de Westhoek, Zuid-Limburg en het Meetjesland. De meeste gemeenten gelegen in de Vlaamse Ruit (Gent, Antwerpen, Leuven, Brussel) zijn meer dan 20% afgedicht (cf. indicatoren Milieurapport Vlaanderen (MIRA)).

Het moet de ambitie zijn van de Vlaamse overheid om de bodemerosie in Vlaanderen een halt toe te roepen, het aantal bodems met een (zeer) lage bodemvruchtbaarheid tegen 2020 ten minste te halveren en het verhardingspercentage geleidelijk terug te dringen.

Naar Nederlands model kunnen we ook in Vlaanderen werk maken van een volwaardig beleid van bodembescherming. Net als in Nederland kan het organiseren van een week van de bodem leiden tot meer bewust bodemgebruik⁵² en concrete steun voor bodemherstel- en beschermingsacties. En tot de nodige maatschappelijke discussies over een toekomstig bodembeleid: bijvoorbeeld over een ondergronds bestemmingsplan of over de ondergrondse opslag van CO₂. De uitbouw van logistiek onder de grond mag niet tot gevolg hebben dat na de ruimte boven de grond, de bodem wordt aangetast. Dit kan uitgemakt worden op basis van een aangepaste bodem-effectrapportage. Grootschalige geologische opslag van CO₂ (CCS – 'carbon capture and storage') houdt mogelijk grote risico's in voor de bodemkwaliteit. De biologische opslag (sequestratie) van CO₂ (in vegetatie, bossen, hout(bouw)) is waarschijnlijk te verkiezen.

4.6.4. Integraal waterbeleid: voluit kiezen voor integrale waterketenbedrijven

De uitvoering van het integrale waterbeleid, vastgelegd door de Europese kaderrichtlijn Water en door het decreet Integraal Waterbeleid van 2004, is een belangrijke ecologische, maar ook economische opdracht. Integraal waterbeleid wil het beheer van de waterhoeveelheden, van de waterkwaliteit en van het leven in en om het water gecombineerd aanpakken en beter op elkaar afstemmen. De hervorming van de watersector eind 2004 bood drinkwatermaatschappijen de kans om zich om te vormen tot integrale waterketenbedrijven die zowel verantwoordelijk zijn voor het aanleveren van drinkwater als voor het saneren van afvalwater. Maar ook na deze hervorming blijft de watersector in Vlaanderen erg versnipperd: veertien verschillende drinkwatermaatschappijen (zeven intercommunales, zes gemeentebedrijven en één Vlaamse openbare instelling) en dan nog eens acht maatschappijen voor het beheer van rioleringsen.

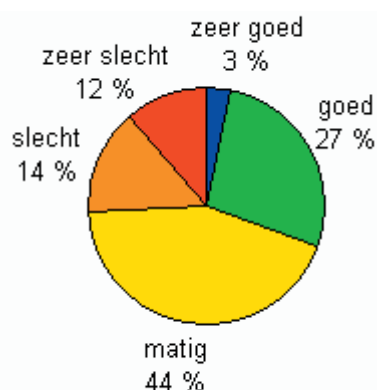
Nu de bekkenbeheersplannen (na lang dralen) eindelijk door de Vlaamse Regering zijn vastgesteld, bestaat de uitdaging erin om ook het beheer van de waterkwaliteit en de waterhoeveelheid meer te integreren. De productie en distributie van drinkwater enerzijds en de collectering en zuivering van afvalwater anderzijds zouden op termijn het best op hetzelfde niveau, met name dat van de bekkens georganiseerd worden. Alle taken in het waterketenbeheer zouden dan behartigd worden door één integraal waterketenbedrijf op deelbekken- of bekkenniveau, op termijn in het kader van nieuwe waterschappen die in de plaats komen van de huidige wirwar van 104 polders en wateringen. De evolutie waarbij openbare drinkwatermaatschappijen zich omvormen tot integrale waterketenbedrijven die niet enkel geïnteresseerd zijn in de verkoop van kubieke meters maar die ook diensten aanbieden voor waterbeheer op het vlak van duurzaam omgaan met drinkwater, regenwater, afvalwater, grijs water en die ook begaan zijn met het beheer van de waterhoeveelheden, moet door het gewest actief ondersteund worden.

4.6.5. Investeringsen in riolering en zuivering versnellen

Er werden al miljarden geïnvesteerd in waterzuiveringsinfrastructuur, in collectoren en in rioleringen de voorbije jaren. Toch haalt Vlaanderen de Europese doelstellingen niet.

De fysisch-chemische waterkwaliteit stagneert de laatste jaren. In de meeste Vlaamse waterlopen (70%) is de biologische waterkwaliteit nog altijd niet goed⁵³.

Het zou de ambitie van de Vlaamse overheid moeten zijn dat tegen 2020 80% van onze waterlopen een goede tot zeer goede biologische waterkwaliteit heeft.

De rioleringsgraad (aantal inwoners aangesloten op een riool ten opzichte van het totaal aantal inwoners) in Vlaanderen bedroeg in 2007 86,9%, de uitvoeringsgraad 91,9%⁵⁴ (aantal inwoners aangesloten op een riool ten opzichte van het gepland aantal aansluitingen).

De belangrijkste graadmeter is de zuiveringsgraad (het aantal inwoners aangesloten op een grote zuiveringsinstallatie ten opzichte van het totaal aantal inwoners) die bedraagt 70,4%. Daarmee doen we het beduidend slechter dan veel andere Europese landen, die alle een zuiveringsgraad hebben van meer dan 85% (Nederland – Verenigd Koninkrijk – Duitsland – Denemarken – Luxemburg – Spanje – Oostenrijk – Zweden).

De aansluitingsgraad (het aantal inwoners aangesloten op een rioolwaterzuiveringinstallatie (RWZI) ten opzichte van het totaal aantal geplande aansluitingen) bedraagt 83,9%.

Voor 70.000 gezinnen wordt niet in rioleringen en RWZI's voorzien, maar wordt een oplossing gezocht via IBA's (individuele behandelingsinstallaties) of eventueel kleinschalige waterzuiveringsinstallaties (KWZI's).

De doelstelling in Mina-3: een zuiveringsgraad halen van 80% in 2007, werd niet gehaald. Tegen 2012 zou de zuiveringsgraad 100% moeten zijn.

Om onze rivieren echt schoon te krijgen, zijn dus nog extra inspanningen nodig.

De Vereniging van Vlaamse Steden en Gemeenten (VVSG) schat de investeringen die nog nodig zijn in gemeentelijke rioleringen op 7 miljard euro. Aquafin voorzag in haar Klaverplan (2003) in een totaal investeringsbedrag van 15,1 miljard euro: 7,4 miljard euro voor de aansluiting en zuivering van de vuilvracht – 3 miljard euro voor de afkoppeling van parasitaire debieten en de reductie van overstorten en 4,7 miljard euro voor de afkoppeling van verharde oppervlakten.

Volgens de VVSG zou er ook nog eens 530 miljoen euro nodig zijn voor de sanering van bestaande rioleringen. Bovendien moet daarbij meestal ook geïnvesteerd worden in het aanleggen van gescheiden stelsels voor afvalwater en hemelwater.

De Vlaamse Regering besliste half december om de komende zeven jaar telkens 100 miljoen aan gemeentelijke investeringen in riolering over te nemen. Dat neemt niet weg dat het grootste deel van de inhaalbeweging die veel gemeenten realiseren op het vlak van investeringen in riolen, grotendeels gefinancierd wordt door het optrekken van de gemeentelijke saneringsbijdragen (of riooltaksen). Dat resulteerde in een grote schommeling van de drinkwaterprijs over Vlaanderen (van 2,12 tot 3,76 euro/m³) en tot een gemiddelde prijsstijging van de drinkwaterprijs van maar liefst 30%⁵⁵.

Rekening houdend met de blijvende investeringsbehoefte, zal de input van het Vlaamse Gewest duidelijk moeten toenemen, zeker als men een afwenteling van de kosten op de gezinnen wil vermijden. De Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen (SERV) dringt aan op duidelijkheid over de uitgaven en de kosten terugwinning (wat betaalt de overheid zelf – welke factuur wordt doorgeschoven naar de gezinnen?)⁵⁶.

Een versnelde uitvoering van riolerings-, collecterings- en zuiveringsinfrastructuur kan tijdelijk heel wat extra bouwjobs opleveren.

De permanente werkgelegenheid in de Vlaamse watersector wordt door onderzoekers van de Universiteit Gent geschat op 3350 in de drinkwatersector, 750 directe en 7000 indirecte jobs in de afvalwatersector⁵⁷.

4.6.6. Investeren in adaptatie: Vlaanderen beschermen tegen de klimaatverandering

De Groene New Deal heeft als hoofddoelstelling het tegengaan van de klimaatsverandering (in het jargon een 'mitigatiebeleid'). Dat neemt niet weg dat ook maatregelen nodig zijn om ons aan te passen aan de

gevolgen van de opwarming, die nu al onomkeerbaar zijn (of een ‘adaptatiebeleid’).

De Federale Raad voor Duurzame Ontwikkeling bracht op eigen initiatief een rapport uit waarin een overzicht gegeven wordt van mogelijke gevolgen van de klimaatsverandering voor België⁵⁸.

In het Vlaamse Klimaatplan is pro memorie een klein hoofdstuk over adaptatie opgenomen.

Vlaanderen staat ter zake nog nergens. Er is nog geen onderzoek gedaan naar de effecten van de klimaatverandering op Vlaanderen. En een actieplan ‘adaptatie’, zoals ook bepaald in de Kyotodoelstellingen, is er nog helemaal niet. De Vlaamse Regering is blijkbaar ook niet erg gehaast: tussen 2006 en 2012 gaat men de impact van de klimaatwijziging in Vlaanderen nader onderzoeken, en dan een actieplan opstellen. Voor beide intenties wordt in 125.000 euro voorzien. Over hoeveel het adaptatiebeleid zelf zal gaan kosten de komende jaren kan men dus nog geen zinnig woord zeggen. Men houdt het bij een opsomming van mogelijke effecten van de klimaatwijziging in Vlaanderen op:

- landbouw, visserij en bosbouw;
- het energiegebruik (verwarming en koeling);
- de gezondheid (ten gevolge van temperatuurstijgingen en ziekten);
- recreatie en toerisme;
- de waterbevoorrading en -kwaliteit;
- de ecosystemen en de biodiversiteit;
- de industriële en openbare infrastructuur (ten gevolge van extreme weersomstandigheden zoals stormen en overstromingen).

Nederland staat al veel verder met een Actieprogramma Ruimte en Klimaat (‘ARK’). Daarin wordt aangegeven hoe men Nederland klimaatrobuust wil maken, bestend tegen de gevolgen van de klimaatsverandering, zoals overstromingen maar ook verdroging of hittegolven.

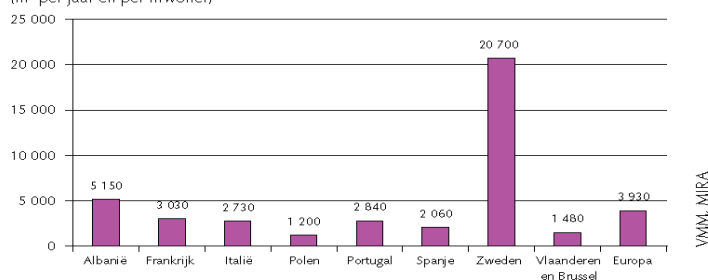
De Vlaamse overheid moet werk maken van een Omega-plan, een herziening en uitbreiding van het bestaande Sigmaplan, rekening houdend met recente wetenschappelijke prognoses.

Omegaplan

Vlamingen beschermen tegen overstromingen

1. Versnelde uitvoering van het Sigmaplan – herevaluatie van de veiligheidsnormen op basis van het meest recente klimaatonderzoek
2. Verankering van overstromingsgebieden in de ruimtelijke uitvoeringsplannen (RUP's) – betere afstemming van klimaatbeleid en planologisch beleid – richtlijnen voor watertoets voor plannen/programma's
3. Gemeentebesturen belonen die ruimte reserveren voor water
4. Premies voor gezinnen die kiezen voor ontharden van verharde oppervlakten of de infiltratie van regenwater – streefcijfers in verband met minder verharde oppervlakte voor gemeenten
5. Scheiding van afval- en regenwater: herwaardering van grachten en sloten – beken opnieuw ontbuisen
6. Snellere afbakening van overstromingsgebieden en een billijke vergoeding voor bouwbeperkingen in overstromingsgebieden
7. Een sluitende verzekering voor slachtoffers van overstromingen
8. Meer inspanningen om water te sparen – er wordt nog altijd te veel kostbaar drinkwater verspild
9. Onderzoek van overstromings- en stormbestendigheid van woningen, gebouwen en infrastructuur en uitwerking van een actieplan ter zake
10. Een studie van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek naar de gevolgen van de opwarming op biodiversiteit – aanpassing VEN en IVON

gemiddelde waterbeschikbaarheid
(m³ per jaar en per inwoner)

Naast maatregelen om Vlaanderen te beschermen tegen overstromingen en storm, zijn er ook acties nodig om verdroging tegen te gaan en om de mensen in de toekomst te beschermen tegen overmatige hitte. Eén voorbeeld: de mogelijke waterschaarste in Vlaanderen in hete zomers.

Uit een vergelijking met andere Europese landen blijkt dat de waterbeschikbaarheid in Vlaanderen en Brussel per inwoner, de tweede laagste is. De grondwaterlagen in Vlaanderen lijden onder overexploitatie. Naast een plan tegen overstromingen, is er ook een 'Hitte- en droogteplan' nodig.

Rudi DAEMS

Eloi GLORIEUX

Mieke VOGELS

Vera DUA

Jos STASSEN

Jef TAVERNIER

VOETNOTEN

- ¹ Thomas L. Friedman, *Hot, Flat and Crowded. Why we need a green revolution – and how it can renew America*, Farrar, Straus and Giroux, New York, 2008
- ² Geert Noels, *Econoshock*, Houtekiet, Antwerpen/Amsterdam, 2008
- ³ zie: http://www.neweconomics.org/gen/z_sys_publication-detail.aspx?pid=258
- ⁴ De Morgen, *Opinie*: “«Ban Ki-Moon verdedigt de groene Deal van de Verenigde Naties»”, 23 oktober 2008
- ⁵ Zie: http://www.unep.org/labour_environment/PDFs/Green-Jobs-Background-paper-18-01-08.pdf
- ⁶ Zie: <http://www.greenforall.org/resources/the-green-collar-economy>
- ⁷ zie: Van Jones, *The Green Collar Economy. How one solution can solve our two biggest problems (climate crisis & poverty)*. Een treffend citaat: “*The time has come for the nation to give greater support to the problem solvers – the clean-energy producers, green builders, eco-entrepreneurs, community educators, green-collar workers, and green consumers. We have the chance now to create new markets, new technology, new industries, and a new workforce. Let’s do it right – with good wages, equal opportunity, and pathways to success for those whom the pollution-based economy left behind*”
- ⁸ Ernst & Young, *Eco-industry, its size, employment, perspectives and barriers to growth in an enlarged EU*, augustus, 2006
- ⁹ Zie: http://www.unep.org/labour_environment/PDFs/Green-Jobs-Background-paper-18-01-08.pdf
- ¹⁰ UmweltBundesAmt, Hintergrundpapier “Beschäftigung im Umweltschutz 2006”, juni 2008
- ¹¹ UmweltBundesAmt, Beschäftigungseffekte des Klimaschutzes in Deutschland (Climate Change 13/08)
- ¹² Zie: http://www.green4sure.nl/3189_populaire%20versie_def_scherm.pdf
- ¹³ zie: http://www.acfonline.org.au/uploads/res/Green_Gold_Rush_final.pdf
- ¹⁴ Volgens eregouverneur van de Nationale Bank van België Fons Verplaetse is een herstelplan nodig van meer dan 4,5 miljard euro om uit de zware crisis te komen.
- ¹⁵ Pascal Debruyne, “Tussen retoriek en regulier beleid: duurzame ontwikkeling in Vlaanderen”, *Oikos* nr. 47, winter 2008.
- ¹⁶ Zie Plan C: zie <http://www.planlanceert.be/>
- ¹⁷ Geert Noels, *Econoshock*, Houtekiet, Antwerpen/Amsterdam, 2008
- ¹⁸ Senter Novem: rapporten *Marktontwikkelingen mini- en micro-warmtekracht in Nederland tot 2020* en *Technisch energie- en CO₂-besparingspotentieel van micro-wkk in Nederland (2010-2030)*.
- ¹⁹ HRe-ketels: hoogrendements én elektriciteitsketel
- ²⁰ Jo Neyens (ODE-Vlaanderen), Hernieuwbare energie: potentieel in 2020, hoorzitting Minaraad 22/10/2008
- ²¹ Een gemiddeld gezin verbruikt zo’n 3500 kWh stroom op een jaar – de in Vlaanderen geproduceerde zonnestroom verdeeld per gezin – is nog maar goed voor 0,001257% van het totale stroomverbruik per gezin
- ²² Marc Van den Bosch, Voka, hoorzitting Minaraad 22/10/2008
- ²³ De projecten van C-Power (300 MW), belwind (330 MW) en Eldepasco (216 MW)
- ²⁴ North Sea Power/EINu (210 – 630 MW) – ASPIRAVI/Rentel (348 MW) – Seastar/BLUE4Power (219 MW)
- ²⁵ Jo Neyens (ODE-Vlaanderen), Hernieuwbare energie: potentieel in 2020, hoorzitting Minaraad 22/10/2008
- ²⁶ Jo Neyens (ODE-Vlaanderen), Hernieuwbare energie: potentieel in 2020, hoorzitting Minaraad 22/10/2008
- ²⁷ High-Voltage Direct Current (hoogspanning-gelijkstroom). Als dit soort hoogspanningslijnen een vermogen van meer dan 1 GigaWatt halen per leidingstraat, kan zonnestroom vanuit Zuid-Marokko naar de Benelux getransporteerd worden met een verlies van amper 15%, cf. Dr. E.H. du Marchie van Voorhuyzen, GEZEN, Nederland
- ²⁸ AgoriaXPress, december 2008
- ²⁹ Zie: www.agoria.be/greenbuildingplatform
- ³⁰ 3E, CO₂ emission reduction options in the future building stock - Scenario’s for strategy development, 17 jan. 2008
- ³¹ HRe-ketels: hoogrendements én elektriciteitsketel
- ³² Zie: <http://www.park2020.com/>
- ³³ VIWTA, Waterstof, motor van de toekomst, 2008
- ³⁴ Zie: www.hydrothane.be
- ³⁵ Michael Braumgart en John Mc Donough, “Cradle-to-Cradle”: één van de centrale stellingen van het boek is dat afval weer voedsel moet worden, dat alle kringlopen weer gesloten moeten worden en dat een economie mogelijk is die bijdraagt tot een beter milieu. Dat kan als we kiezen voor een ecologisch ontwerp van producten(eco-design).
- ³⁶ <http://www.febem-fege.be/nl/uploads/b821.pdf>

- ³⁷ FOD Economie, Conjunctuur / werkzame personen, evolutie, berekening Vacature 10 januari 2009
- ³⁸ Grafiek van de Koepel van Vlaamse Kringloopcentra, 2007
- ³⁹ Zie de Agoria-webstek: www.greencompanies.be
- ⁴⁰ We verwijzen naar specifieke toepassingen zoals PlayMais, gemaakt van mais, water en levensmiddelenkleurstoffen. Al met een klein beetje water kun je de stukjes aan elkaar plakken. Dat is de werking van het natuurlijke maïszetmeel. Nog interessanter is de ontwikkeling van herplantbare plastic gadgets: je speelt ermee of je zet ze op je bureau, en als je ze beu bent, kan je ze in de tuin planten en komt er de groente uit van je keuze: “Plant Me Toys”.
- ⁴¹ voor een voorbeeld: zie: <http://www.hortresearch.co.nz/index/news/467>
- ⁴² Mike Corrales, Greening the Internet and Its Environmental Implications, GreenestHost oktober 2007
- ⁴³ met name Google, Intel, Yahoo!, Dell, HP, IBM en Microsoft startten samen een initiatief op onder de naam “Climate Savers Computing Initiative”, een vervolg op het Climate Savers Program van WWF: <http://www.climatesaverscomputing.org/>
- ⁴⁴ Zie Greenpeace, *Guide to Greener Electronics*: <http://www.greenpeace.nl/campaigns/giftige-stoffen-2/gif-in-electronica/guide-to-greener-electronics/de-ranglijst-van-bedrijven>
- ⁴⁵ UmweltBundesAmt, Hintergrundpapier “Beschäftigung im Umweltschutz 2006”, juni 2008
- ⁴⁶ Ecologisch kapitaal = de capaciteit van het milieu, het natuurlijke milieu maar ook het door mensen gevormde milieu, om de mensen te voorzien van hulpstoffen en diensten. Daarbij denken we aan materiële voorraden van niet-hernieuwbare grondstoffen zoals olie, gas, ertsen, maar ook van hernieuwbare opbrengsten (landbouwproducten voor voeding en kleding, hout, bamboe, hennep), zonne-energie in al zijn vormen (ook wind, golven enzovoort), vruchtbare bodems, zuivere lucht en proper water. Ons milieu levert ons ook veel diensten: de natuurlijke stockage van koolstof in de oceaan, in de bodem en in planten, het filteren van vervuild water, genetische verscheidenheid, esthetische waarden, bijvoorbeeld de schoonheid van bloemen of landschappen
- ⁴⁷ zie: Etopia, Jean-Paul Ledant, *Acheter les services de la Nature? Une analyse des “paiements de services environnementaux”*, december 2008
- ⁴⁸ Jobs in verschillende sectoren in Vlaanderen volgens het steunpunt Werk en Sociale Economie
- ⁴⁹ zie de OVAM, *Tewerkstellingseffecten en economische impact van het Bodemsaneringsdecreet*, mei 1999
- ⁵⁰ Bijzonder beloftevol zijn ook de technieken van mycoremediatie, bodemsanering met paddestoelen, zoals bijvoorbeeld ontwikkeld door Paul Stamets
- ⁵¹ Cijfer Unizo
- ⁵² zie: <http://www.bewustbodembebruik.nl/>
- ⁵³ Cijfers < *MIRA-milieu-indicatoren: stand 2006* – in 2007 zou 35,6% van de VMM-meetplaatsen scoren in de kwaliteitsklassen ‘goed’ en ‘zeer goed’ – maar het gaat wel om gedeeltelijk andere meetpunten.
- ⁵⁴ Cijfers van de VMM, cf. *Waterrapport 2007*: stand van zaken eind 2007 (behalve voor rioleringsgraad: cijfer gegeven door VMM op de hoorzitting van de Minaraad op 2/10/2007).
- ⁵⁵ Annick Lamote, Peter Van Humbeeck, “Water wordt Duurder”, *Argusmilieumagazine*, jaargang 6, nr.3.
- ⁵⁶ SERV, *De prijs van water 2008, Analyse en aanbevelingen*, juni 2008
- ⁵⁷ Xavier Gellynck, Pieter Verhelst, “Kosten en Baten van de wijzigende regulering in de watersector”, hoorzitting Minaraad 2/10/2007)
- ⁵⁸ Het FRDO baseerde zich op het rapport “Impact van de klimaatverandering in België”, dat werd opgesteld onder leiding van-Philippe Marbaix en Jean-Pascal van Ypersele voor Greenpeace (2004): tevens het enige rapport in deze zin dat momenteel beschikbaar is.

VOORSTEL VAN RESOLUTIE

Het Vlaams Parlement,

– vraagt de Vlaamse Regering:

- 1° nog deze regeerperiode het proces te starten dat kan leiden tot een volwaardige Groene New Deal voor Vlaanderen, een gezamenlijk engagement tussen de Vlaamse overheid (en andere betrokken overheden), de sociale partners, alle verenigingen die actief zijn op het vlak van milieu, natuur of duurzame ontwikkeling, om te komen tot een pakket duurzame investeringen die duizenden groene jobs kunnen creëren of waarborgen, onze internationale verbintenissen inzake klimaat en milieu kunnen helpen verwezenlijken en die kunnen bijdragen tot een duurzaam herstel van onze economie;
- 2° de Vlaamse administraties per betrokken sector een actieplan te laten opstellen voor een groen investeringsbeleid in die sector (duurzaam transitieplan), waarbij telkens aangegeven wordt hoeveel middelen nodig zijn, welke milieudoelstellingen gehaald kunnen worden en hoeveel jobs gecreëerd of behouden kunnen worden, in overleg met de sociale partners en de milieuverenigingen, en daarover geregeld te rapporteren aan de bevoegde commissies van het Vlaams Parlement;
- 3° zo snel als mogelijk een alomvattend plan ter zake voor te leggen aan het Vlaams Parlement;
- 4° met de federale regering nadere afspraken te maken over steun aan groene producten, technologieën en investeringen die kunnen uitmonden in een concreet samenwerkingsakkoord dat uitvoering geeft aan een Nationale Groene New Deal;

- 5° die Groene New Deal voor Vlaanderen uit te werken in nauw overleg met de UNEP (United Nations Environment Programme) en met de Europese Commissie, en tevens aan te dringen op een gezamenlijk initiatief vanuit de Verenigde Naties (VN) en de Europese Commissie als aanvulling op de regionale en nationale initiatieven.

Rudi DAEMS
Eloi GLORIEUX
Mieke VOGELS
Vera DUA
Jos STASSEN
Jef TAVERNIER

BIJLAGE 1:

Investerings in wegen: de belangrijkste bezorgdheid van de Vlaamse Regering

Het aanleggen van nieuwe wegen (de missing links met als belangrijkste: de Lange Wapper en de verbreding van de Brusselse ring) is in de praktijk het belangrijkste investeringsdoel voor de Vlaamse Regering.

De naamloze vennootschap Via-Invest realiseert een inhaalbeweging op het vlak van openbare werken in Vlaanderen. Zij doet dat via publiek-private samenwerkingsprojecten. Via-Invest is een structureel samenwerkingsverband tussen PMV (51%) en het Vlaamse Gewest (49%).

De Vlaamse Regering kondigde aan dat ze een slordige 500 tot zelfs 650 miljoen euro wil inzetten voor missing links (ontbrekende autosnelwegen). Intussen is op basis van geactualiseerde kostenramingen duidelijk dat meer dan 1 miljard euro nodig zal zijn om de onderstaande projecten te realiseren:

1. [de noordelijke wegontsluiting van de luchthaven van Zaventem](#) (geraamde investeringskosten: 50 miljoen euro)
2. [de noord-zuidverbinding in Helchteren/Houthalen](#) (geraamde investeringskosten: 250 miljoen euro)
3. [de noord-zuidverbinding Kempen](#) (geraamde investeringskosten: 75 miljoen euro)
4. [de omvorming van de AX havenrandweg Zuid naar Zeebrugge](#) (geraamde investeringskosten: 80 miljoen euro)
5. [de vervollediging van de zuidelijke tak van de R4 in Merelbeke](#) (geraamde investeringskosten: 25 miljoen euro)
6. [de N60-rondweg in Ronse](#) (geraamde investeringskosten: 24 miljoen euro)

In bovenstaande opsomming worden de echt grote auto-infrastructuurinvesteringen nog niet vermeld: de Oosterweelverbinding (3,3 miljard euro) in Antwerpen en de verbreding van de Brusselse ring (voorlopig geschat op 1 miljard euro).

BIJLAGE 2:

Investerings in openbaar vervoer is vooral aankondigingsbeleid

Ook voor investeringen in openbaar vervoer werd een pps-constructie opgezet: Lijninvest (zou goed moeten zijn voor 470 miljoen euro). Want vanaf 2006 werd de kloof tussen de behoefte aan investeringsgeld en alle investeringsplannen en vlootaankopen (bussen en trams) van de Lijn te financieren, onoverbrugbaar groot.

De Vlaamse Regering besliste op 16 februari 2007 de eerste fase van de projecten openbaar vervoer die in het Masterplan Antwerpen zijn opgenomen, over te hevelen naar een aparte structuur en financiering. Het betreft meer bepaald de openbaarvervoerprojecten Tramlijn Morsel-Boechout fase 2, Tramlijn Deurne-Wijnegem fase 1 (en eventueel fase 2) en Stelplaats Deurne. Deze cluster wordt ook het "project Brabo 1" genoemd.

Bij deze financieringsconstructie werden ook de volgende nieuwe projecten ondergebracht:

- Pegasusplan Antwerpen: ingebruikname premetro + verbinding P&R Wommelgem: 81 miljoen euro
- Pegasusplan Gent: uitbreiding lijn 4 – Zwijnaarde dorp: 11,6 miljoen euro
- Spartacus: eerste as Hasselt – Maastricht: 55 miljoen euro

Vanaf 2009 tot en met 2038 (sic) zou daarvoor in een beschikbaarheidsvergoeding van 15,3 miljoen euro op jaarbasis voorzien zijn binnen het groeipad mobiliteit van de meerjarenbegroting.

Deze projecten zijn nog steeds in onderzoek met uitzondering van het project Brabo 1. Een poging tot gunning van de opdracht is begin december 2008 mislukt, wegens de financiële crisis: banken hebben de oorspronkelijke engagementen ingetrokken. Er is nu een poging aan de gang om het dossier nog te redden voor de verkiezingen van juni 2009.

Daarnaast werden tal van andere projecten aangekondigd in de pers:

- de tramlijnen naar de tweede gordel in Antwerpen in het kader van het Masterplan
- het Pegasusplan voor de Vlaamse Ruit
- nieuwe lightrailverbindingen in het kader van het Spartacusplan (voor Limburg) en in het kader van het Neptunusplan (voor de kust)
- een nieuwe lightrailverbinding tussen Mechelen, Boom en Antwerpen.

Voor al deze plannen is de financiering nog hangende.

BIJLAGE 3:

Fotovoltaïsche cellen, windmolens en thermische zonne-energie

Capaciteit fotovoltaïsche stroom in EU

In 2006 en 2007 werden heel wat extra PV-panelen geplaatst in België. Maar in de ons omringende landen evenzeer. Onze achterstand blijft dus relatief groot.

Zowel voor de extra capaciteit die geplaatst werd in 2006 en 2007 als voor de totaal geplaatste capaciteit staat België op de 11e plaats. Dat is niet goed genoeg als we een echte pioniersrol willen vervullen in Europa. Cijfers van de European Photovoltaic Industry Association (EPIA):

■ PUISSANCE PHOTOVOLTAÏQUE INSTALLÉE DANS L'UNION EUROPÉENNE DURANT LES ANNÉES 2006 ET 2007* (EN MWC) PHOTOVOLTAIC CAPACITY INSTALLED IN THE EUROPEAN UNION DURING THE YEARS 2006 AND 2007* (IN MWP)

Pays/Countries	2006			2007*		
	Réseau/ on-grid	Hors réseau/ off-grid	Total	Réseau/ on-grid	Hors réseau/ off-grid	Total
Allemagne/Germany	830,000	3,000	833,000	1,100,000	3,000	1,103,000
Espagne/Spain	104,905	10,232	115,137	339,820	1,000	340,820
Italie/Italy	11,900	0,600	12,500	49,800	0,400	50,200
Portugal/Portugal	0,227	0,200	0,427	14,254	0,200	14,454
France/France	6,114	1,478	7,592	12,170	0,624	12,794
Royaume-Uni/United Kingdom	3,007	0,376	3,383	3,000	0,400	3,400
Rép. tchèque/Czech Rep.	0,267	0,046	0,313	3,107	0,011	3,118
Autriche/Austria	1,290	0,274	1,564	2,884	0,131	3,015
Grèce/Greece	0,201	1,049	1,250	1,689	0,786	2,475
Pays-Bas/Netherlands	1,243	0,278	1,521	2,000	0,300	2,300
Belgique/Belgium**	2,103	0,000	2,103	2,000	0,000	2,000
Suède/Sweden	0,301	0,312	0,613	1,000	0,300	1,300
Chypre/Cyprus	0,440	0,080	0,520	0,310	0,414	0,724
Finlande/Finland	0,044	0,429	0,473	0,035	0,444	0,479
Slovénie/Slovenia	0,183	0,000	0,183	0,272	0,000	0,272
Danemark/Denmark	0,210	0,040	0,250	0,175	0,045	0,220
Pologne/Poland	0,030	0,117	0,147	0,054	0,146	0,200
Roumanie/Romania	0,040	0,049	0,089	0,030	0,080	0,110
Luxembourg/Luxembourg	0,113	0,000	0,113	0,097	0,000	0,097
Bulgarie/Bulgaria	0,020	0,003	0,023	0,055	0,020	0,075
Hongrie/Hungary	0,085	0,010	0,095	0,000	0,050	0,050
Malte/Malta	0,043	0,000	0,043	0,042	0,000	0,042
Slovaquie/Slovakia	0,000	0,000	0,000	0,000	0,040	0,040
Lituanie/Lithuania	0,000	0,006	0,006	0,000	0,015	0,015
Estonie/Estonia**	0,000	0,005	0,005	0,000	0,005	0,005
Lettonie/Latvia	0,000	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000
Irlande/Ireland	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Total UE/EU	962,766	18,585	981,351	1,532,794	8,411	1,541,205

* Provisoire/Preliminary.

** La puissance installée en 2007 en Belgique et en Estonie a été estimée par Ökoener/E R à partir des données 2006./The capacity installed during the year 2007 in Belgium and Estonia has been estimated by Ökoener/E R referring the 2006 data.

Source: Eurostat/ER 2008

PUISSANCE PHOTOVOLTAÏQUE CUMULÉE DANS LES PAYS DE L'UNION EUROPÉENNE EN 2006 ET EN 2007* (EN MWC)
CUMULATED PHOTOVOLTAIC CAPACITY IN THE EUROPEAN UNION COUNTRIES AT THE END OF 2006 AND 2007* (IN MWP)

Pays/Countries	2006			2007*		
	Réseau/ on-grid	Hors réseau/ off-grid	Total	Réseau/ on-grid	Hors réseau/ off-grid	Total
Allemagne/Germany	2 711,000	32,000	2 743,000	3 811,000	35,000	3 846,000
Espagne/Spain	149,629	25,366	174,995	489,449	26,366	515,815
Italie/Italy	37,100	12,900	50,000	86,900	13,300	100,200
Pays-Bas/Netherlands	46,992	5,713	52,705	48,992	6,013	55,005
France/France	12,311	21,554	33,865	24,481	22,178	46,659
Autriche/Austria	22,416	3,169	25,585	25,300	3,300	28,600
Luxembourg/Luxembourg	23,696	0,000	23,696	23,793	0,000	23,793
Portugal/Portugal	0,775	2,641	3,416	15,029	2,841	17,870
Royaume-Uni/United Kingdom	12,960	1,300	14,260	15,960	1,700	17,660
Grèce/Greece	1,621	5,074	6,695	3,310	5,860	9,170
Belgique/Belgium	4,108	0,053	4,161	6,108	0,053	6,161
Suède/Sweden	0,555	4,295	4,850	1,555	4,595	6,150
Finlande/Finland	0,165	4,356	4,521	0,200	4,800	5,000
Rép. tchèque/Czech Rep.	0,647	0,196	0,843	3,754	0,207	3,961
Danemark/Denmark	2,565	0,335	2,900	2,740	0,380	3,120
Chypre/Cyprus	0,526	0,450	0,976	0,836	0,864	1,700
Pologne/Poland	0,101	0,337	0,438	0,155	0,483	0,638
Slovénie/Slovenia	0,265	0,098	0,363	0,537	0,098	0,635
Irlande/Ireland	0,100	0,300	0,400	0,100	0,300	0,400
Hongrie/Hungary	0,150	0,100	0,250	0,150	0,150	0,300
Roumanie/Romania	0,095	0,095	0,190	0,125	0,175	0,300
Bulgarie/Bulgaria	0,053	0,013	0,066	0,108	0,033	0,141
Malte/Malta	0,058	0,000	0,058	0,100	0,000	0,100
Slovaquie/Slovakia	0,000	0,020	0,020	0,000	0,060	0,060
Lituanie/Lithuania	0,000	0,025	0,025	0,000	0,040	0,040
Estonie/Estonia	0,000	0,008	0,008	0,000	0,013	0,013
Lettonie/Latvia	0,000	0,006	0,006	0,000	0,006	0,006
Total UE/EU	3 027,888	120,404	3 148,292	4 560,682	128,815	4 689,496

* Provisoire/Preliminary.

Source: Eurostat, 28.09.2008

Thermische zonne-energie: oppervlakte zonnecollector in kW

cijfers van de ESTIF: European Solar Thermal Industry Federation: hier komen we op de 15e plaats in Europa.

	In Operation ²	Market (=Newly Installed)					Market Growth
		2007	2005	2006	2007		
	Total Glazed kW _{th}	Total Glazed kW _{th}	Total Glazed kW _{th}	Total Glazed kW _{th}	Flat Plate kW _{th}	Vacuum Collectors kW _{th}	Total Glazed %
AT (Austria)	2 024 839	163 429	204 868	196 700	194 320	2 380	-4%
BE (Belgium)	102 283	14 164	24 945	29 400	25 900	3 500	18%
BG (Bulgaria)	17 570	1 400	1 540	1 750	-	-	14%
CH (Switzerland)	356 286	27 392	36 304	45 802	44 015	1 788	26%
CY (Cyprus)	437 640	35 000	42 000	45 500	-	-	8%
CZ (Czech Republic)	92 211	10 885	15 421	17 500	13 230	4 270	13%
DE (Germany)	6 295 800	665 000	1 050 000	658 000	588 000	70 000	-37%
DK (Denmark)	269 696	14 875	17 710	16 100	15 400	700	-9%
EE (Estonia)	1 029	175	210	245	-	-	17%
ES (Spain)	674 916	74 760	122 500	183 400	175 700	7 700	50%
FI (Finland)	14 345	1 668	2 240	2 800	2 100	700	25%
FR (France) ¹	609 420	85 050	154 000	178 500	170 100	8 400	16%
GR (Greece)	2 499 140	154 350	168 000	198 100	195 300	2 800	18%
HU (Hungary)	9 975	700	700	5 600	4 200	1 400	700%
IE (Ireland)	21 553	2 450	3 500	10 500	7 000	3 500	200%
IT (Italy)	770 161	88 941	130 200	171 500	147 000	24 500	32%
LT (Lithuania)	2 415	350	420	490	-	-	17%
LU (Luxemburg)	13 230	1 330	1 750	2 100	-	-	20%
LV (Latvia)	3 745	700	840	1 050	-	-	25%
MT (Malta)	20 552	2 800	3 150	3 850	-	-	22%
NL (Netherlands)	236 839	14 174	10 280	13 930	12 530	1 400	36%
PL (Poland)	164 428	19 390	28 980	46 900	30 800	16 100	62%
PT (Portugal)	144 165	11 200	14 000	17 500	15 400	2 100	25%
RO (Romania)	48 720	280	280	350	-	-	25%
SE (Sweden)	183 676	15 835	19 977	17 826	10 888	6 938	-11%
SI (Slovenia)	84 910	3 360	4 830	8 400	7 210	1 190	74%
SK (Slovakia)	57 225	5 250	5 950	6 300	5 418	882	6%
UK (United Kingdom)	213 444	19 600	37 800	37 800	18 900	18 900	0%

Geïnstalleerde capaciteit aan windmolens (onshore + offshore)

België komt op de 13e plaats – die plaats dreigen we te verliezen aan Polen.

Cijfers van de European Wind Energy Association (EWEA)

	END 2006	INSTALLED 2007	END 2007
Austria	965	20	982
Belgium	194	93	287
Bulgaria	36	34	70
Cyprus	0	0	0
Czech Republic	54	63	116
Denmark	3,136	3	3,125
Estonia	32	26	58
Finland	86	24	110
France	1,567	888	2,454
Germany	20,622	1,667	22,247
Greece	746	125	871
Hungary	61	4	65
Ireland	746	59	805
Italy	2,123	603	2,726
Latvia	27	0	27
Lithuania	48	7	50
Luxembourg	35	0	35
Malta	0	0	0
Netherlands	1,558	210	1,746
Poland	153	123	276
Portugal	1,716	434	2,150
Romania	3	5	8
Slovakia	5	0	5
Slovenia	0	0	0
Spain	11,623	3,522	15,145
Sweden	571	217	788
UK	1,962	427	2,389
Total EU-12	419	263	675
Total EU-15	47,651	8,291	55,860
Total EU-27	48,069	8,554	56,535
Of which offshore	870	210	1,080

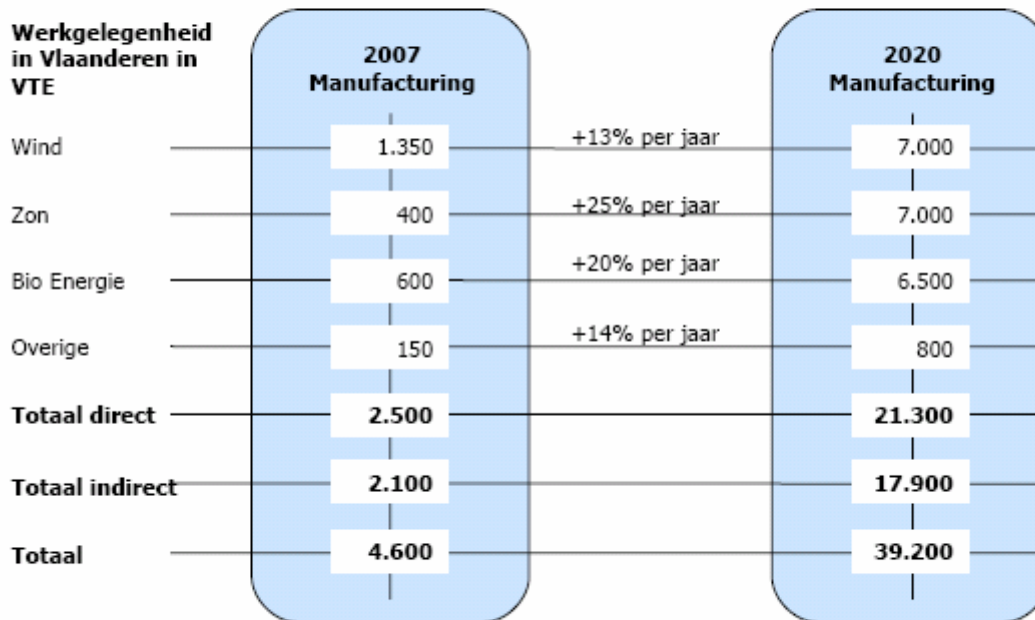

BIJLAGE 4:

Werkgelegenheid hernieuwbare energie

Werkgelegenheid in Hernieuwbare Energie manufacturing in Vlaanderen in 2007 en 2020

De totale werkgelegenheid in manufacturing van systemen van hernieuwbare energie in Vlaanderen kan **direct & indirect** 40.000 jobs opleveren in 2020. Indien men daarentegen rekening houdt met de lokale installateurs, projectontwikkelaars, onderhoud en uitbating van hernieuwbare energie kan dan zal dit cijfer veel hoger liggen.